

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

Cyngor Bwrdeistref Sirol
MERTHYR TUDFUL
MERTHYR TYDFIL
County Borough Council

DATGANIAD CYFRIFON AM Y FLWYDDYN YN DIWEDDU 31 MAWRTH 2019

DS Jones CPFA
Prif Swyddog Cyllid

Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful

Datganiad Cyfrifon am y flwyddyn yn diweddu 31 Mawrth 2019

Cynnwys

Tudalen

Adroddiad Naratif

1-17

Datganiad Llywodraethu Blynyddol

18-51

ADRODDIAD NARATIF

Rhagarweiniad

Lleolwyd Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ym Mlaenau'r Cymoedd, o fewn Prifddinas-Ranbarth Caerdydd. Dyma'r awdurdod lleol lleiaf yng Nghymru, gyda phoblogaeth o tua 59,000 ac arwynebedd oddeutu 11,000 hectar gyda 2,300 ohonynt o fewn Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog.

Yr Awdurdodau Lleol cyfagos yw Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf (i'r gorllewin a'r de-orllewin), Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili (i'r dwyrain a'r de-ddwyrain) a Chyngor Sir Powys (i'r gogledd). Mae'r A470 (gogledd-de) a'r A465 (dwyrain-gorllewin) yn cwrdd i'r gogledd-orllewin o Ferthyr Tudful a hwy yw prif ffyrdd y Fwrdeistref Sirol.

Mae'r Fwrdeistref Sirol yn meddu ar ddaear gyfoethog a chymysgedd o gynefinoedd ansawdd uchel sydd wedi'u dylanwadu gan ddiwydiannau'r gorffennol. Ar ôl bod y ganolfan fwyaf cynhyrchiol yn y byd am greu haearn, mae arwyddocâd hanesyddol a diwylliannol y Fwrdeistref Sirol yn treiddio'n ddwfn.

Mae Merthyr Tudful, y brif dref, yn gorwedd tua 20 milltir i'r gogledd o Gaerdydd a hi yw'r brif ganolfan adwerthu a gwasanaethu ym Mlaenau'r Cymoedd a thrwy hynny, mae'n cyflawni rôl strategol allweddol.

Strwythur y Sefydliad

Mae'r Cyngor yn cynnwys 33 Aelod Etholedig sy'n cynrychioli 11 o adrannau etholiadol a'r cydbwysedd gwleidyddol ar 31 Mawrth, 2018, oedd 18 Aelod Annibynnol a 15 Aelod Llafur. Mae'r Cyngor Llawn yn gyfrifol am gymeradwyo a mabwysiadu Cyllideb a Fframwaith Polisi'r Awdurdod, hynny yw y cynlluniau a'r strategaethau.

Y Cabinet sy'n gyfrifol am gymryd y rhan fwyaf o'r penderfyniadau pwysig ond rhaid iddynt fod yn unol â pholisïau a chyllideb gyffredinol y Cyngor. Mae'r Cabinet yn cynnwys 5 Aelod dan gyfarwyddyd Arweinydd y Cyngor sy'n gweithredu fel Cadeirydd heb bortffolio. Dyma 5 portffolio'r Cabinet:

- Dysgu
- Gwasanaethau Cymdeithasol
- Gwasanaethau Cymdogaeth, Cynllunio a Chefn Gwlad
- Adfywio, a Gwarchod y Cyhoedd
- Y Drefn Lywodraethu a Gwasanaethau Corfforaethol

Mae'r gwasanaethau sy'n dod o dan gylch gorchwyl Aelodau'r Cabinet ar gyfer "Dysgu" a "Gwasanaethau Cymdeithasol" wedi'u cynnwys yn y disgrifydd "Pobl a Pherfformiad" a nodwyd yn y Datganiad Cynhwysfawr o Incwm a Gwariant.

Mae'r gwasanaethau sy'n dod o dan gylch gorchwyl Aelodau'r Cabinet ar gyfer "Gwasanaethau Cymdogaeth, Cynllunio a Chefn Gwlad" ac "Adfywio, ac Amddiffyn y Cyhoedd" wedi'u cynnwys yn y disgrifydd "Lleoedd a Thrawsnewid" a nodwyd yn y Datganiad Cynhwysfawr o Incwm a Gwariant.

Mae'r gwasanaethau sy'n dod o dan gylch gorchwyl yr Aelod Cabinet ar gyfer "Y Drefn Lywodraethu a Gwasanaethau Corfforaethol" wedi'u cynnwys yn y disgrifyddion "Lleoedd a Thrawsnewid" a "Chostau Corfforaethol" a nodwyd yn y Datganiad Cynhwysfawr o Incwm a Gwariant.

Mae'r Pwyllgorau Craffu a'r Pwyllgor Archwilio yn darparu graddau pellach o her a sgrwtini. Cefnogir yr Aelodau Etholedig gan Dîm Rheoli Corfforaethol y Cyngor dan arweiniad y Prif Weithredwr a'r Dirprwy Brif Weithredwr ac mae'n cynnwys y Prif Swyddogion canlynol:

- Y Prif Swyddog Dysgu – yn cefnogi'r Aelod Cabinet dros Ddysgu gyda chyfrifoldeb am ysgolion ac addysg
- Prif Swyddog y Gwasanaethau Cymdeithasol – yn cefnogi'r Aelod Cabinet dros Wasanaethau Cymdeithasol ac yn gyfrifol am wasanaethau plant, gwasanaethau oedolion, diogelu, a gwasanaethau ieuenctid
- Prif Swyddog y Gwasanaethau Cymdogaeth – yn cefnogi'r Aelod Cabinet dros Wasanaethau Cymdogaeth, Cynllunio a Chefn Gwlad gyda chyfrifoldeb am sbwriel a gwastraff, priffyrdd a pheirianneg, eiddo corfforaethol, cynllunio a chefn gwlad, gwasanaethau profedigaeth, cynnal a chadw tiroedd, glanhau strydoedd a rheoli fflyd
- Y Prif Swyddog Adfywio Cymunedol – yn cefnogi'r Aelod Cabinet dros Adfywio ac Amddiffyn y Cyhoedd gyda chyfrifoldeb am adfywio cymunedol, cyflogadwyedd a diweithdra ac amddiffyn y cyhoedd

Yn ogystal â hynny, cefnogir yr Aelod Cabinet dros y Drefn Lywodraethu a'r Gwasanaethau Corfforaethol, gan nifer o uwch swyddogion sydd hefyd yn gwasanaethu'r Tîm Rheoli Corfforaethol, sef y Dirprwy Brif Weithredwr, y Prif Swyddog Cyllid, Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol a Democrataidd, Pennaeth y Gwasanaethau Corfforaethol, Pennaeth Adnoddau Dynol, Pennaeth Newid Busnes a Phennaeth Cyfathrebiadau Corfforaethol.

Amcanion Llesiant Corfforaethol

Cadarnhawyd bod Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor 2018/19 i 2021/22 a gymeradwywyd gan y Cyngor ar 7 Mawrth, 2018, yn cydymffurfio â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae'r Ddeddf yn cynnwys saith nod llesiant:

1. Cymru lewyrchus
2. Cymru gydnerth
3. Cymru iachach
4. Cymru sy'n fwy cyfartal
5. Cymru o gymunedau cydlynus
6. Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu
7. Cymru sy'n gyfrifol ar lefel fyd-eang

Wrth bennu ei Amcanion Llesiant, rhaid i'r Cyngor ddangos y ffordd y mae wedi cymhwyso'r egwyddorion datblygu cynaliadwy wrth gyd-fynd â'r 5 ffordd o weithio sef: hirdymor, atal, integreiddio, cynnwys a chydweithio.

Ar 26 Gorffennaf, 2017, cymeradwyodd y Cyngor yr Amcanion Llesiant fel y'u nodwyd yn y cynllun, "Ffocws ar y Dyfodol: Llesiant yn ein Cymuned". Ar 4 Ebrill, 2018, cymeradwyodd y Cyngor ymhellach yr ymgais i dalfyrru Amcanion Llesiant y Cyngor o 9 i 4, er mwyn sicrhau mwy o ffocws ar gyflawni a gwella atebolrwydd. Dyma'r 4 Amcan Llesiant:

1. **Dechrau'n Dda** - mae plant a phobl ifanc yn cael y dechrau gorau ac yn meddu ar y sgiliau angenrheidiol i fod yn ddysgwyr llwyddiannus ac yn unigolion hyderus
2. **Bywyd Gwaith** - mae pobl yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi i ddatblygu'r sgiliau sydd eu hangen i ddiwallu anghenion busnesau, gyda seilwaith diogel a datblygol sy'n sefydlu Merthyr Tudful fel cyrchfan deniadol
3. **Llesiant Amgylcheddol** – mae cymunedau'n diogelu, yn gwella ac yn hyrwyddo ein hamgylchedd a'n cefn gwlad

4. **Byw'n Dda** – mae pobl yn cael y grym i fyw'n annibynnol yn eu cymunedau, lle maent yn ddiogel ac yn mwynhau iechyd corfforol a meddyliol da

Gwnaeth Cyngor 17 Ebrill 2019 gymeradwyo 'Datganiad Llesiant' a 'Chanolbwytio ar y Dyfodol: Llesiant yn nogfennau ein Cymuned'.

Nodau Perfformiad yn erbyn Llesiant

Ar gyfer 2017/18 cafodd y dyfarniadau canlynol yn erbyn nodau llesiant eu hadrodd yn ôl i'r Cyngor:

- Dechrau Gorau i fywyd – digonol
- Bywyd Gwaith – digonol
- Llesiant Amgylcheddol – da
- Byw'n Dda – digonol

Yn seiliedig ar y dyfarniadau a ddynodwyd yn y pedair thema llesiant roedd y dyfarniad cyffredinol yn ddigonol gyda safle gymharol y Cyngor yn is na chanolrif Cymru, gyda rhai cyfraddau o ran gwella a/neu dystiolaeth o beth effaith gadarnhaol i'r deilliannau.

Caiff adroddiad Perfformiad Blynyddol y Cyngor ar gyfer 2018/19 ei gyflwyno i'r Cyngor llawn yn Hydref 2019. Yn ystod 2018/19 fodd bynnag, cafodd diweddariad ar berfformiad i bob un o'n pedwar thema llesiant eu hadrodd yn ôl i'r Pwyllgor Craffu Llesiant a Pherfformiad yn amlinellu'r sefyllfa bresennol ar gyfer pob thema yn seiliedig ar set o ddangosyddion perfformiad allweddol a thargedau ar gyfer gwelliant. Mae'r dolenni i'r adroddiadau fel a ganlyn.

Byw'n Dda

<http://democracy.merthyr.gov.uk/documents/s40883/Committee%20Report.pdf?LLL=0>

Llesiant Amgylcheddol

<http://democracy.merthyr.gov.uk/documents/s42393/Committee%20Report.pdf?LLL=0>

Dechrau Gorau i Fwyd

<http://democracy.merthyr.gov.uk/documents/s43631/Committee%20Report.pdf?LLL=0>

Bywyd Gwaith

<http://democracy.merthyr.gov.uk/documents/s44103/Committee%20Report.pdf?LLL=0>

Datganiadau Ariannol Craidd

Mae'r ddogfen hon yn cyflwyno'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful am y flwyddyn ariannol a ddaeth i ben ar 31 Mawrth, 2018. Fe'i paratowyd yn unol â'r Cod Ymarfer ar gyfer Cadw Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18.

Mae'r datganiadau ariannol - ynghyd â Datganiad o Gyfrifoldebau, Adroddiad Archwilydd Annibynnol a Nodiadau Esboniadol - wedi'u nodi ar dudalennau 18 i 94, ac maent yn cynnwys:

Dadansoddiad o'r Gwariant a'r Cyllid

Mae'r Dadansoddiad o'r Gwariant a'r Cyllid yn dangos sut mae gwariant blynyddol yn cael ei ddefnyddio a'i ariannu o adnoddau (grantiau'r llywodraeth, rhenti, y dreth gyngor a chyfraddau busnes) gan awdurdodau lleol o'i gymharu â'r adnoddau hynny y mae awdurdodau yn eu defnyddio neu'u hennill, yn unol ag arferion cyfrifyddu a dderbynnir yn gyffredinol. Mae'n dangos sut y caiff y gwariant hwn ei

ddyrranu at ddibenion gwneud penderfyniadau rhwng cyfarwyddiaethau'r Cyngor. Cyflwynir yr incwm a'r gwariant y cyfrifir amdanynt o dan arferion cyfrifyddu a dderbynnir yn gyffredinol, yn llawnach yn y Datganiad Cynhwysfawr o Incwm a Gwariant.

Datganiad Cynhwysfawr o Incwm a Gwariant

Mae'r datganiad hwn yn hanfodol i ddeall gweithgareddau awdurdod lleol, gan ei fod yn nodi cost net am y flwyddyn o'r holl swyddogaethau y mae awdurdod yn gyfrifol amdanynt, ac yn dangos sut y mae'r gost honno wedi'i hariannu gan grantiau llywodraeth cyffredinol ac incwm trethdalwyr lleol. Mae'n dwyn ynghyd y gwariant a'r incwm sy'n gysylltiedig â holl swyddogaethau awdurdod lleol. Mae'n dangos y gost gyfrifyddu o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn yn unol ag arferion cyfrifyddu a dderbynnir yn gyffredinol.

Datganiad Symudiad yn y Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r datganiad hwn yn dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn ar wahanol gronfeydd wrth gefn yr Awdurdod. Dadansoddir y rhain fel "cronfeydd defnyddiadwy", sef y rhai a all gael eu defnyddio i ariannu gwariant neu i leihau trethi lleol, a "chronfeydd anefnyddiadwy" eraill. Mae'r Datganiad yn nodi'r symudiadau i gronfeydd wrth gefn yr Awdurdod yn ystod y flwyddyn yn ôl enillion a cholledion. Gwneir hynny'n unol ag arferion cyfrifyddu a dderbynnir yn gyffredinol a'r addasiadau statudol sy'n ofynnol i ddychwelyd at y symiau y mae'n ofynnol i'w codi at ddibenion gosod y dreth gyngor (neu renti) am y flwyddyn. Mae'r llinell Cynnydd/Gostyngiad Net yn dangos symudiadau'r Balans Cronfa Gyffredinol statudol yn ystod y flwyddyn yn dilyn yr addasiadau hynny.

Mantolen

Mae'r datganiad hwn yn hanfodol i ddeall sefyllfa ariannol yr Awdurdod ar Ddyddiad y Fantolen gan ei fod yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan yr Awdurdod. Mae'r asedau net a gedwir gan yr Awdurdod (sef yr asedau, llai'r rhwymedigaethau) yn cyfateb i gronfeydd wrth gefn yr Awdurdod. Mae'r cronfeydd wrth gefn mewn dau gategori:

- Cronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy – mae'r rhain yn gronfeydd y gall yr Awdurdod eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd, er enghraifft, gellir defnyddio'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf i ariannu gwariant cyfalaf neu ad-dalu dyledion yn unig.
- Cronfeydd Wrth Gefn Anefnyddiadwy – mae'r rhain yn gronfeydd na all yr Awdurdod mo'u defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae hyn yn cynnwys cronfeydd wrth gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, er enghraifft y Gronfa Ailbrisio Wrth Gefn, lle byddai symiau'n dod ar gael i ddarparu gwasanaethau pe bai asedau'n cael eu gwerthu, a'r cronfeydd wrth gefn sy'n dal y gwahaniaethau amser a ddangosir yn y Datganiad Symudiad Cronfeydd Wrth Gefn.

Datganiad Llif Arian

Mae'r datganiad hwn yn crynhoi'r mewnlifau a'r all-lifau arian sy'n deillio o drafodion gyda thrydydd partion at ddibenion refeniw a chyfalaf. Mae'n dangos y newidiadau mewn arian parod a chyfwerthoedd arian yr Awdurdod yn ystod y cyfnod adrodd. Mae'r datganiad yn dangos sut y mae'r Awdurdod yn cynhyrchu ac yn defnyddio arian parod a chyfwerthoedd arian trwy ddsbarthu llifoedd arian fel gweithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido.

Perfformiad Ariannol 2018/19

Mae strwythur yr Awdurdod yn cynnwys tair Cyfarwyddiaeth:

- Pobl a Pherfformiad
- Lleoedd a Thrawsnewid
- Costau Corfforaethol

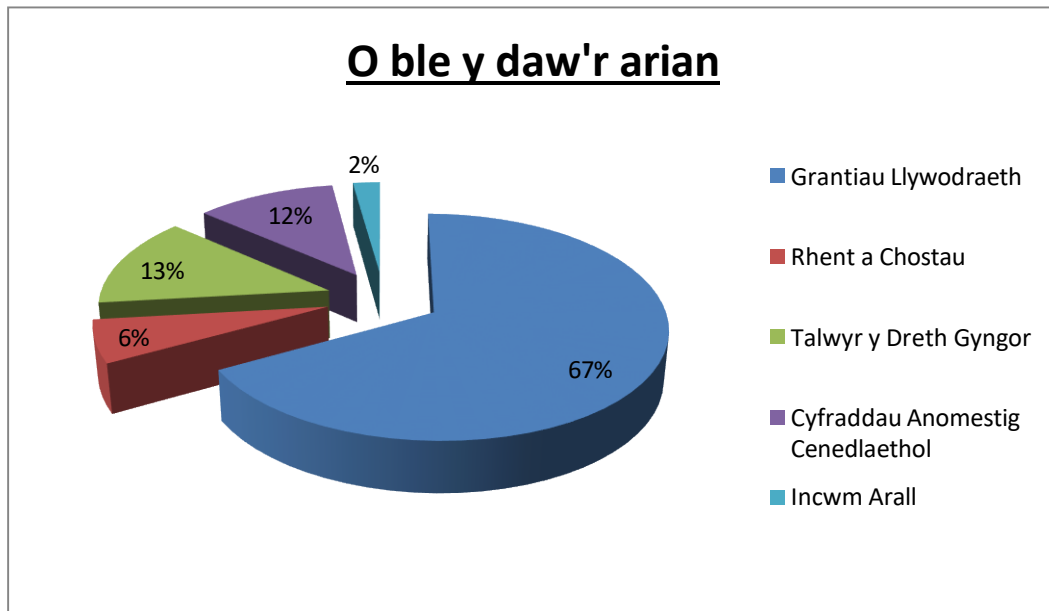
Gellir gweld meysydd gwasanaethau'r Cyfarwyddiaethau hyn yn Adran Alldro Refeniw'r Gyllideb yn yr Adroddiad Naratif hwn.

Mae'r enghreifftiau canlynol yn dangos, yn fras, weithgareddau refeniw'r Awdurdod am y flwyddyn ariannol a ddaeth i ben ar 31 Mawrth, 2019; hynny yw, ffynhonnell a gwariant yr arian.

Ffynhonnell yr Arian

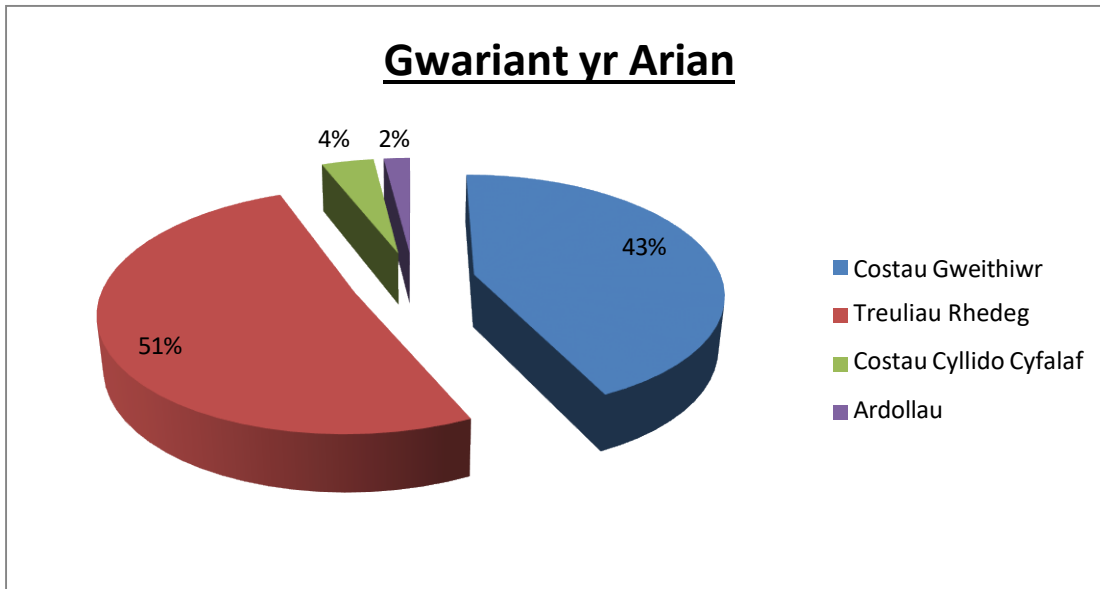
	£'000	%
Grantiau Llywodraeth	111,670	67
Rhent a Chostau	10,371	6
Talwyr y Dreth Gyngor	22,105	13
Cyfraddau Anomestig Cenedlaethol	18,914	12
Incwm Arall	3,668	2
Total	166,728	100

Yr eitem unigol fwyaf yw Grantiau'r Llywodraeth sy'n darparu 67% o'r cyfanswm, tra bod 6% yn dod o'r gwasanaethau a ddarperir trwy renti, ffioedd a chodiannau. Dim ond 13% o gyfanswm yr incwm a ddaw o'r Dreth Gyngor.

Gwariant yr Arian

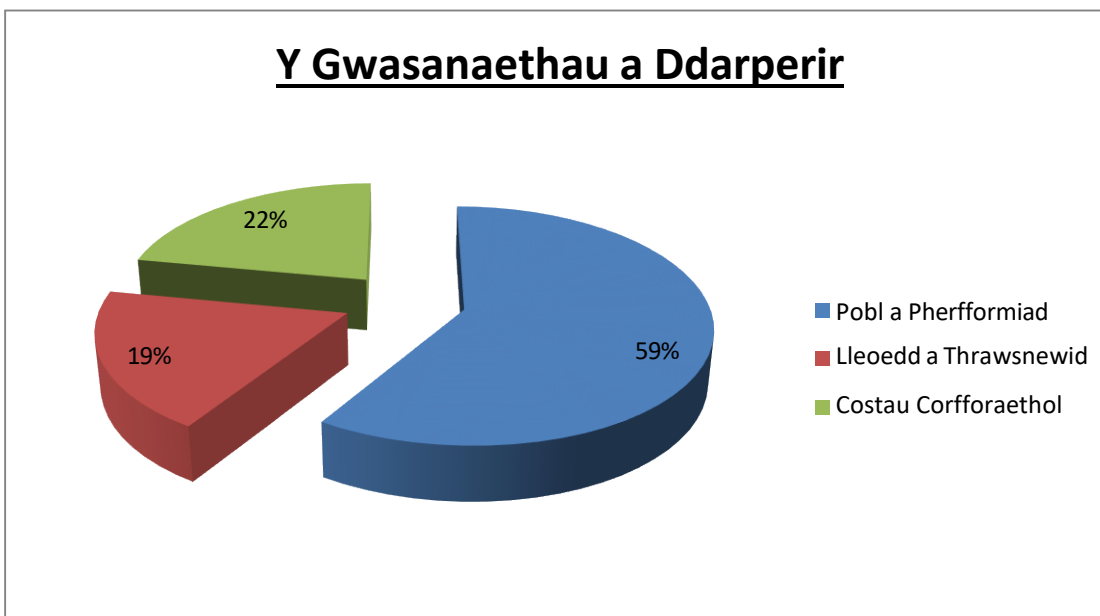
	£'000	%
Costau Cyflogeion	73,578	43
Costau Rhedeg	88,064	51
Costau Ariannu Cyfalaf	7,720	4
Ardollau	2,962	2
Total	172,324	100

Mae costau rhedeg megis cynnal adeiladau, trin cerbydau a phrynu cyflenwadau a gwasanaethau yn cynnwys 51% o'r cyfanswm gwariant, tra bod gwariant y gellir ei briodoli i weithwyr yn cyfateb i 43%.

Y Gwasanaethau a Ddarperir

	<u>£'000</u>	<u>%</u>
Pobl a Pherfformiad	101,820	59
Lleoedd a Thrawsnewid	31,851	19
Costau Corfforaethol	38,653	22
Total	172,324	100

Canlyniadau a Adroddwyd yn y Datganiad Cyfrifon

Roedd y cyfansymiau ar gyfer incwm a gwariant yn yr adran flaenorol yn deillio o'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar dudalen 21, ond maent yn eithrio:

- y praesept a gasglwyd yn y Dreth Gyngor ar gyfer Heddlu De Cymru (£4.226m ar gyfer 2018/19, Nodyn 11),
- cyfran yr Awdurdod o gydbwyllgorau (mae'r manylion i'w gweld yn Nodyn 40 y cyfrifon),
- grantiau cyfalaf a thrafodion (rydym yn adolygu ein prosiectau cyfalaf ar dudalen 10), a
- cofnodion eraill nad ydynt yn arian parod sy'n ofynnol gan safonau cyfrifyddu (yn enwedig ar gyfer y rhwymedigaethau pensiwn yr ydym yn eu trafod ar dudalen 12).

Mae'r gwarged net refeniw o £5.596m (h.y. y gwahaniaeth rhwng y ffigurau incwm a'r gwariant a ddangosir uchod) yn cyd-fynd â'r alldro o £5.259m a ddangosir yn y Dadansoddiad Gwariant a Chyllid ar dudalen 20, oherwydd ein bod wedi cydnabod gwarged ychwanegol o £0.337m yn y cyfrifon sydd a wnelo â'n cyfran ni o gydbwyllgorau.

Alldro Refeniw i'r Gyllideb

Mae Alldro Refeniw'r Gronfa Gyffredinol i'r Gyllideb ar gyfer 2018/19 fel a ganlyn:

Crynodeb	Cyllideb Ddiwygiedig 2018/19 £'000	Alldro Dros Dro £'000	Amrywiant	
			£'000	%
<u>Pobl a Pherfformiad</u>				
Gwasanaethau Cymdeithasol	32,090	33,401	1,311	4.09
Dysgu	44,566	44,755	189	0.42
Cyfanswm	76,656	78,156	1,500	1.96
<u>Lleoedd a Gweddnewid</u>				
Gwasanaethau'r Dirpwy Brif Weithredwr	2,273	2,207	-66	-2.90
Adfywio Cymuned	3,495	3,322	-173	-4.95
Gwasanaethau Cymdogol	10,503	10,702	199	1.89
Gwasanaethau Corfforaethol	4,013	4,077	64	1.59
Cyllid	1,070	1,011	-59	-5.51
Cyfreithiol	1,736	1,664	-72	-4.15
Adnoddau Dynol a Datblygu Sefydliadol	673	616	-57	-8.47
Cyfanswm	23,763	23,599	-164	-0.69
<u>Costau Corfforaethol</u>				
Rheoli Corfforaethol - Gweithrediaeth	1,581	1,549	-32	-2.02
Awdurdod Gorfforaethol	17,711	17,704	-7	-0.04
Cyfanswm	19,292	19,253	-39	-0.20
<u>Cyfraniadau / Ail-godiadau</u>				
Gwarged y Gronfa Gasglu	-820	-915	-95	11.59
Ffactor Swyddi Gwag Corfforaethol	42	0	-42	-100.00
Cyfraniad oddi wrth Gyllideb Wrth Gefn	-1,469	-2,029	-560	-38.12
Cyfraniad oddi wrth Gyflog Byw Wrth Gefn	-275	-275	0	0.00
Cyfraniad oddi wrth Gronfa Buddsoddi Corfforaethol	-184	-184	0	0.00
Costau Diswyddo Cyflogai	1,056	1,002	-54	-5.11
Cyfalafu Costau Diswyddo	-600	-546	54	9.00
Rhyddhau Darpariaethau	0	-600	-600	n/a
Cyfanswm	-2,250	-3,547	-1,297	-57.64
Gwariant Net	117,461	117,461	0	0.00

Mae'r ffigurau a gynhwysir yn y tabl uchod yn ffigurau gwariant net. Mae'r ffigurau a gynhwysir yn adran perfformiad ariannol yr adroddiad naratif hwn yn ffigurau gros.

Ar gyfer 2018/19, mae gan y Cyngor warged refeniw o £560,000, i'w drosglwyddo i Gronfeydd Cyffredinol Wrth Gefn, yn net o gyfraniadau i'r cronfeydd wrth gefn a glustnodwyd. Mae sefyllfa'r gwarged yn deillio o barhad y mentrau canlynol:

Dyma'r symudiadau mwyaf arwyddocaol o'r gyllideb i'r alldro:

Pobl a Pherfformiad

Plant sy'n Derbyn Gofal – diffyg cyllideb net o £1.125 miliwn yn sgil lleoliadau preswyl ychwanegol, lleoliadau maethu annibynnol ychwanegol, costau ychwanegol yn gysylltiedig â darpariaeth maethu mewn-tŷ a chynnydd mewn costau mewn perthynas â'r llys, a ffioedd cyfreithiol a phroffesiynol.

Darpariaeth Gofal Annibynnol Allanol – diffyg cyllideb net o £217,000 yn bennaf o ran lleoliadau a gynorthwyr yn arwain o newidiadau i'r pecynnau gofal cyfredol a chynnydd o ran galw am y gwasanaeth

Gwasanaeth Cefnogi'r Teulu a Derbyn – diffyg cyllideb net o £146,000 yn bennaf o ran y tîm plentyn a theulu o ganlyniad i ddefnydd ychwanegol o weithwyr cymdeithasol o asiantaeth

Cyllideb Ysgolion Unigol – Gwarged cyllideb net o £182,000 o ganlyniad i grant ychwanegol a dderbyniwyd gan Lywodraeth Cymru wedi ei fantoli yn erbyn pwysau talu dyfarniadau

Anghenion Addysgiadol Arbennig – diffyg cyllideb net of £360,000 o ganlyniad i anghenion dysgu ychwanegol oddi fewn i ysgolion

Lleoedd a Thrawsnewid

Adfywio Cymunedol – gwardeb cyllideb net o £173,000 o ganlyniad i gynnydd mewn incwm cynhadledd a chostau asiantaeth gostyngedig gyda Chanolfan Busnes Orbit a derbyn grant Llywodraeth Cymru ar gyfer hawliau tramwy

Gwasanaethau Cymdogol – diffyg cyllideb net of £199,000 yn bennaf oddi fewn i wastraff cynaliadwy o ganlyniad i ostyngiad mewn grant rheoli gwastraff cynaliadwy, costau cynyddol i atgyweirio a chynnal a chadw casgliad o gerbydau a chynnydd mewn costau o ran staff o asiantaeth

Cyfraniadau ac Ail-daliadau

Y Gronfa Gasglu - gwarged o £95,000 yn y gyllideb yn deillio o gynnydd incwm trwy'r dreth gyngor

Cyfraniad o'r Gyllideb Wrth Gefn – cyfraniad ychwanegol o £560,000 yn ofynnol i ariannu'r diffyg cyllideb net corfforaethol ar gyfer 2018/19

Rhyddhau o Ddarpariaethau – yn berthnasol i ryddhau £600,000 oddi wrth ddarpariaethau yn dilyn negodi contract mewn perthynas â chlirio tir o wastraff halogedig

Alldro Cyfalaf i'r Gyllideb

Dyma'r Alldro Cyfalaf i'r Gyllideb ar gyfer 2018/19:

Crynodeb	Cyllideb Ddiwygiedig £'000	Alldro 2018/19 £'000	Amrywiant	
			£'000	%
Gwariant:				
Rhaglen Ysgolion yr 21 ^{ain} Ganrif	422	428	6	1.42
Addysg - Arall	618	550	-68	-11.00
Rhaglen Adfywio Ffisegol	700	689	-11	-1.57
Glan yr Afon	294	267	-27	-9.18
Seilwaith Peirianeg a Thrafnidiaeth	1,787	1,797	10	0.56
Tai a Chorfforaethol	6,640	5,725	-915	-13.78
Cyfansymiau	10,461	9,456	-1,005	-9.61
Ariannwyd gan :				
Benthyciadau	3,579	3,210	-369	-10.31
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau	5,674	5,045	-629	-11.09
Adnoddau'r Cyngor ei Hun	1,208	1,201	-7	-0.58
Cyfansymiau	10,461	9,456	-1,005	-9.61

Yn 2018/19, gwariodd yr Awdurdod £9.4 miliwn ar brosiectau cyfalaf o'i gymharu â'r Rhaglen Gyfalaf Cynlluniedig o £10.5 miliwn. Er nad oedd yr holl arian cyfalaf a gynlluniwyd yn cael ei ddefnyddio, ni chollwyd unrhyw arian wrth iddo gael ei gario drosodd i'r flwyddyn ariannol 2019/20 lle bo'n briodol.

Dylid nodi hefyd fod y Cyngor wedi gwario gwariant cyfalaf ychwanegol o £485,000 fel cyfraniad i Raglen y Fargen Ddinesig Prifddinas-Ranbarth Caerdydd, i'w hariannu trwy fenthyciadau (mae'r manylion wedi'u cynnwys ar dudalen 17).

Dyma'r symudiadau mwyaf arwyddocaol o'r gyllideb i'r alldro:

Tanwariant cyllideb o £125,000 ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl yn sgil llai o niferoedd o gyfeiriadau nag a ddisgwylwyd.

Tanwariant o £186,000 o ran costau cefnogi prosiectau cyfalaf gan gynrychioli diffyg o ran aildalu uniongyrchol gostau cyflogaion mewnol a gymhwyswyd i gynlluniau cyfalaf.

Mae cyllido allanol o £554,000 ar gyfer y Rhaglen Newid Cydweithredol a dderbyniwyd oddi wrth Lenyddiaeth Cymru i'w gario ymlaen at y flwyddyn ariannol 2019/20 yn sgil ail-broffilio'r prosiect.

Iechyd Ariannol

Ar 31 Mawrth, 2019, mae balansau a chronfeydd wrth gefn cyffredinol yr Awdurdod nad ydynt wedi'u clustnodi ar gyfer unrhyw ddiben, yn dod i £4.7 miliwn (31 Mawrth, 2018 - £4.7 miliwn), sy'n cyfateb i 3.91% o'r Gwariant Refeniw Net a Gyllidebwyd gan y Cyngor ar gyfer 2019/20. Yn unol â Chylch Gorchwyl Bwrdd Cyllideb y Cyngor, y nod cyffredinol yw:

“Cynnal balans digonol, iach ar gyfer y Cronfeydd Wrth Gefn, sef rhwng 3.5% a 4% o'r Gwariant Refeniw Net a gyllidebir yn flynyddol gan y Cyngor, er mwyn sicrhau bod y Cyngor yn parhau i fod yn ariannol hyfyw.”

Mabwysiadwyd y gofyniad hwn yn ffurfiol gan y Cyngor ar 22 Mawrth, 2017, wrth iddo gymeradwyo'i Bolisi ar Gronfeydd wrth Gefn Corfforaethol, gan ganiatáu'r hyblygrwydd i:

- Ymateb yn ddigonol i'r risg o orwariant posibl ar gyllidebau mewn meysydd gwasanaeth anwadal
- Mynd i'r afael â goblygiadau ariannol yn sgil pwysau demograffig cynyddol
- Ymateb i'r gofyniad critigol am wariant “unwaith ac am byth” wrth gwrdd â blaenoriaethau corfforaethol
- Ymateb i ofynion llywodraethol a rheoleiddiol

At hynny, mae gan y Cyngor gronfeydd wrth gefn defnyddiadwy pellach ar 31 Mawrth, 2019, mewn perthynas â'r Gronfa Yswiriant (£2.169 miliwn), Balansau Ysgolion (£1.762 miliwn) a Chronfeydd wrth Gefn a Glustnodwyd (£6.896 miliwn). Y balansau cyfatebol ar 31 Mawrth, 2018, oedd £2.169 miliwn, £1.846 miliwn a £12.405 miliwn yn y drefn honno.

Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2019/20, bu'r Awdurdod yn cyllidebu am gynnydd cymedrol o 2.18% ar ei wariant refeniw net yng nghyllideb 2018/19 (wedi'i addasu ar gyfer trosglwyddiadau net Llywodraeth Cymru i mewn i'r Setliad Llywodraeth Leol) yn sgil cynnydd o 0.81% yng Nghyllid Llywodraeth Cymru a chynnydd o 5.99% i'r Dreth Gyngor. In addition the Council has budgeted to utilise £1.779 million of earmarked reserves and £483,000 of General Reserves for 2019/20. This leaves the General Reserves balance at 3.51% of net revenue budget.

Mae Cynllun Ariannol Tymor Canolig yr Awdurdod 2010/20 i 2022/23 yn amlinellu'n glir yr heriau ariannol sy'n wynebu'r Awdurdod dros y tymor canolig.

Cyfleusterau Benthycia

Bydd yr Awdurdod, pan fo'n briodol, yn benthycia gan y Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (y PWLB), neu o'r Farchnad os ystyrir bod cyfraddau llog yn ffafriol, er mwyn rhannol ariannu prosiectau cyfalaf. Fel arfer, gwneir benthyciadau fel hyn ar sail hirdymor ac yn unol â'r Cod Darbodus ar gyfer Cyllid Cyfalaf mewn Awdurdodau Lleol a luniwyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA). Yn sgil hynny, caiff cyfyngiadau awdurdodedig ar gyfer benthycia gan Awdurdodau Lleol eu pennu a'u cymeradwyo gan gyfarfod llawn o'r Cyngor. Ar gyfer Datganiad Cyfrifon 2018/19, roedd benthyciadau i gefnogi gwariant cyfalaf yn dod o fewn y terfynau benthycia awdurdodedig a gymeradwywyd gan gyfarfod llawn o aelodau etholedig y Cyngor ar 7 Mawrth, 2018.

Yn ogystal â hynny, efallai y bydd rhaid i'r Awdurdod, wrth reoli trafodion arian parod o ddydd i ddydd, gael benthyciad ar sail fyrdymor pan fydd ganddo ddiffyg ar ei falans arian ar unrhyw ddiwrnod penodol. Yn groes i hynny, gall yr Awdurdod hefyd roi benthyciad ar sail fyrdymor pan fydd ganddo warged ar ei

falans arian. Mae sefydliadau a gymeradwyir ar gyfer trafodion byrdymor yn cynnwys y prif fanciau a chymdeithasau adeiladu ym Mhrydain ac awdurdodau lleol eraill.

Rhwymedigaethau Pensiwn

Mae'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer 2018/19 yn cael ei lunio'n unol â'r Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (yr IFRS) gyda'r cyfrifyddu ar gyfer "Buddion Ymddeol" yn seiliedig ar ddarpariaethau Safon Gyfrifyddu Rhyngwladol 19 (IAS 19) sef "Buddion Cyflogeion". Yn ôl darpariaethau IAS 19 sy'n ymwneud â Buddion Ôl-Gyflogaeth, mae'n ofynnol i'r Awdurdod gydnabod ased/rhwymedigaeth net a chronfa bensiwn wrth gefn yn y fantolen ac yng nghofnodion y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sy'n ymwneud â symud asedau/rhwymedigaethau ar gyfer cynlluniau buddion diffiniedig (gyda'r cofnodion cysoni yn mynd yn ôl at gyfraniadau oedd yn daladwy at ddibenion y Dreth Gyngor trwy Ddatganiad Symudiad y Cronfeydd Wrth Gefn).

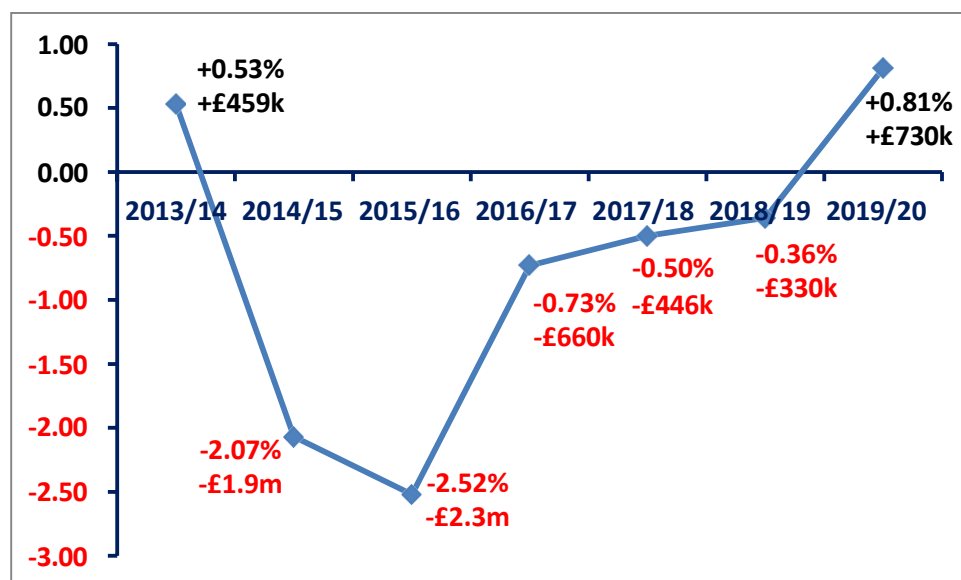
O dan IAS 19, mae'n ofynnol i'r Awdurdod ddatgelu ei rwymedigaeth pensiwn o ran sefyllfa'r diffyg ar y gronfa bensiwn. Y rhwymedigaeth ar ddiwedd y flwyddyn oedd £189.32 miliwn (£190.23 million (£189.32 miliwn ar 31 Mawrth 2018)). Mae'r Awdurdod yn talu cyfraniadau cyflogwr fesul cam er mwyn gwneud iawn am ddiffyg y gronfa bensiwn.

Ceir rhagor o fanylion yn Nodiadau 24, 36 a 37 o'r Datganiad Cyfrifon.

Yr Hinsawdd Ariannol

Mae cynigion y Llywodraeth Ganolog i fynd i'r afael â'r diffyg a grëwyd gan fenthyciadau'r sector cyhoeddus cenedlaethol yn sgil yr argyfwng ariannol byd-eang, wedi arwain at lai o gyllid ar gyfer y sector cyhoeddus yn y tymor canolig a hir.

Amlinellir setliadau refeniw'r Cyngor am y cyfnod 2013/14 i 2019/20 isod. Dylid nodi bod effaith Grant y Cynllun Lleihau'r Dreth Gyngor wedi'i eithrio ar gyfer 2013/14 er mwyn cael cymhariaeth ariannu decach.

Mae'n amlwg bod y Cyngor wedi wynebu heriau ariannol sylweddol yn ystod y cyfnod 2013/14 i 2020/21, gan brofi gostyngiadau ariannol nas gwelwyd o'r blaen wrth i'r Llywodraeth Ganolog barhau

â'i pholisi o gynt y cyllidol. Mae arferion gweithio mwy effeithlon wedi dod i'r brig wrth inni ddarparu gwasanaethau sy'n ariannol fforddiadwy. Mae hyn wedi cynnwys parhau â'n polisïau ar gyfer ymddeoliadau cynnar a diswyddiadau gwirfoddol corfforaethol wrth inni symleiddio'r sefydliad i fodloni gofynion y dyfodol.

Mewn cyfnod o gynt, mae'n hanfodol trawsnewid yr Awdurdod i'w wneud yn addas i gwrdd â heriau ariannol y dyfodol. Mae hyn yn golygu alinio adnoddau prin â blaenoriaethau corfforaethol ac amcanion llesiant, gan sicrhau ein bod yn darparu gwasanaethau effeithiol ac effeithlon ac yn eu datblygu a'u gwella ymhellach.

Mae Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor (yr MTFP) 2019/20 i 2022/23 ar hyn o bryd yn nodi bod y Cyngor yn wynebu'r dasg o ganfod a chyflawni gostyngiadau i'r gyllideb o £8.175 miliwn ar gyfer 2020/21 a £15 miliwn ar gyfer y cyfnod 2020/21 i 2022/23.

Mae'r Cyngor wedi cyllidebu ar gyfer gostyngiad ariannol o 1% y flwyddyn a chynnydd i'r Dreth Gyngor o 5.99% dros gyfnod yr MTFP, ac mae wrthi ar hyn o bryd yn ymdrin â chynigion i fynd i'r afael â'r diffygion cyllidebol rhagamcanol.

Bwriedir cyhoeddi'r Setliad Llywodraeth Leol Dros Dro ar gyfer 2020/21 yn ystod mis Hydref 2019 a rhagwelir y bydd yn cael effaith sylweddol ar y rhagamcanion presennol i leihau'r gyllideb dros y tymor canolig.

Mae'r Rhaglen Gyfalaf ar gyfer 2019/20 i 2022/23 yn nodi Rhaglen Gyfalaf Graidd o £14.317 miliwn ar gyfer 2019/20 a £43.458 miliwn am y 4 blynedd dan sylw, gyda gwariant cyfalaf ar gyfer 2019/20 wedi'i ariannu gan Grantiau Cyfalaf (£1.753), Benthycia (£11.964 million) ac adnoddau'r Cyngor ei hun (£600,000).

Risgiau Corfforaethol

Mae gan yr Awdurdod Gofrestr Risg Gorfforaethol i reoli Risgiau Corfforaethol y Cyngor a allai effeithio ar gyflawni Amcanion Llesiant y Cyngor a Blaenoriaethau ehangach y Cyngor, ac i sicrhau bod y Cyngor yn dod i gysylltiad â llai o risg dros amser. Y canlynol yw Cofrestr Risg yr Awdurdod ar 31 Mawrth, 2019.

1	2	3	4	5	6	7	8
Rhif risg.	Disgrifiad o'ri risg	Sgôr Risg ar gyfer 2018-19	Sgôr Risg Ddiwedda raf	Cynnydd ar weithredu i reoli risg (Statws RAG)	Datganiad Sicrwydd ar Reoli Risgiau Corfforaethol ac os oes yna unrhyw Weithredu Pellach yn Ofynnol	Swyddog Arweiniol Tîm Rheoli Corfforaethol	Swyddog Arweiniol Tîm Rheoli Corfforaethol
1	Cyllid Y risg nad yw'r Cyngor yn mantoli'r gyllideb ac nad yw'n gwbl gynaliadwy *Gweler nodyn pellach isod i'r Risg Gorfforaethol hon	20	15	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Prif Swyddog Cyllid	Y Cyngorydd A Barry
2	Enw Da Y risg fod y Cyngor yn methu â chynnal a chadw a diogelu ei enw da	20	20	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Cyfathrebiadau Corfforaethol, Rheolwr Ymgynghori ac Ymgysylltiad	Cabinet
3	Ymosodiad Seibr Y risg fod y Cyngor yn agored i ymosodiad seibr a allai achosi methiant catastroffig	20	20	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Dirprwy Brif Weithredwr	Y Cyngorydd A Barry
4	Cyrhaeddiad Ysgol Y risg nad yw'r holl ddysgwyr yn perfformio yn ôl y lefelau disgwyliadwy.	20	20	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Prif Swyddog (Dysgu)	Y Cyngorydd Lisa Mytton
5	Capasiti Y risg y bydd y Cyngor yn colli staff a'r capasiti i gyflawni o ran deilliannau a thargedau allweddol.	16	16	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Pennaeth AD	Y Cyngorydd Andrew Barry

Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful - Datganiad Cyfrifon 2018/19

1	2	3	4	5	6	7	8
Rhif risg.	Disgrifiad o'rî risg	Sgôr Risg ar gyfer 2018 19	Sgôr Risg Ddiwedda raf	Cynnydd ar weithredu i reoli risg (Statws RAG)	Datganiad Sicrwydd ar Reoli Risgiau Corfforaethol ac os oes yna unrhyw Weithredu Pellach yn Ofynnol	Swyddog Arweiniol Tîm Rheoli Corfforaethol	Swyddog Arweiniol Tîm Rheoli Corfforaethol
6	Llywodraethu Y risg nad yw'r Cyngor yn bodloni gofynion statudol, cyfreithiau a rheoliadau.	16	16	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Swyddog Monitro	Y Cyngorydd Andrew Barry
7	Brexit Y risg y bydd Brexit yn cael effaith economaidd groes ar y lefel cenedlaethol a lleol a fydd yn ei dro'n cael effaith ariannol, strategol a deddfwriaethol negyddol ar y Cyngor, ac o ganlyniad ar gyflenwi gwasanaethau cyhoeddus. Dangosydd Risg Gorfforaethol Newydd ar gyfer 2018/19	16	16	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Prif Swyddog (Adfywio Cymunedol)	Arweinydd y Cyngor
8	Diogelu Y risg nad yw'r Cyngor yn cyflawni ei oblygiadau statudol a bod trefniadau diogelu'r Cyngor yn methu â diogelu plant, oedolion a staff y Cyngor.	15	15	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Prif Swyddog – Gwasanaethau Cymdeithasol (Cyfarwyddwr Statudol - Gwasanaethau Cymdeithasol)	Y Cyngorydd Chris Davies
9	Perfformiad Y risg fod rheoleiddwyr statudol y Cyngor yn cyflwyno argymhelliad ffurfiol i'r Cyngor ar gyfer gwelliant.	12	12	Gwyrdd	Rheoli a gweithrediadau pellach wedi eu hasesu fel digonol/ effeithiol ac mewn cyfrannedd â'r Risg Gorfforaethol.	Pennaeth Gwasanaethau Corfforaethol a'r Prif Swyddog perthnasol.	Y Cyngorydd Andrew Barry

* Nodyn Pellach ar Risg Gorfforaethol Rhif 1 (Cyllid)

Y Sgôr ar gyfer y Risg Gorfforaethol hon oedd 20 ar ddechrau blwyddyn ariannol 2018-2019 (Effaith 5 - Catastroffig / Tebygolrwydd 4 - Posibl).

Mae'r Sgôr ar gyfer y Risg hon wedi'i gostwng i 15 ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth, 2019, (Effaith 5 - Catastroffig / Tebygolrwydd 3 - Isel iawn / Prin). Mae'r Sgôr Tebygolrwydd ar gyfer y Risg dan sylw yn debygol iawn o gynyddu ar ddechrau'r flwyddyn ariannol hon wrth edrych ymlaen at 2019-2020.

Y GRWPIAU RISG YN ÔL EU SGÔR RISG

Cod Lliw	Risg	Sgôr
Du	Catastroffig	20 - 25
Coch	Critigol	12 - 16
Amber	Uchel	8 - 10
Melyn	Cymedrol	4 - 6
Gwyrdd	Isel	1 - 3

Brexit

Y mae lefel uchel o ansicrwydd yn parhau ynghylch effaith y penderfyniad gan Brydain i adael yr Undeb Ewropeaidd. Mae'r Awdurdod yn parhau i fonitro ac asesu'r risgiau potensial a'r effaith ar wasanaethau y mae'r Awdurdod yn eu darparu drwy Weithgor Brexit.

Y Fargen Ddinesig

Mae'r Cytundeb Cydweithio mewn perthynas â chyflwyno Bargen Ddinesig Prifddinas-Ranbarth Caerdydd sy'n cwmpasu 10 Awdurdod Lleol yn Ne-ddwyrain Cymru, wedi cael ei lofnodi. At hynny, sefydlwyd y Cabinet Rhanbarthol ar 1 Mawrth, 2017.

Mae'r Fargen Ddinesig yn darparu cyllid i gefnogi cynlluniau a fydd yn ysgogi twf economaidd y rhanbarth. Mae'r cytundeb gyda Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru yn darparu £1.2 biliwn gyda £734 miliwn ohono'n cael ei ddyrannu i'r Metro, gyda'r £495 miliwn sy'n weddill ar gael i'r Gronfa Buddsoddi Ehangach.

Mae'r Gronfa Buddsoddi Ehangach yn cynnwys:

- grant o £375 miliwn gan Lywodraeth y DU i'w dalu dros 20 mlynedd gyda blwyddyn 1 i 5 yn grant refeniw o £50 miliwn, gyda grant cyfalaf o £325 miliwn ar gyfer blwyddyn 6 i 20
- cyfraniad cyfalaf o £120 miliwn gan Bartneriaeth yr Awdurdodau Lleol i'w "dynnu i lawr" yn ôl yr angen

Mae'r Cabinet Rhanbarthol wedi datgan mai nodau "lefel uchel" y Gronfa Buddsoddi Ehangach yw creu 25,000 o swyddi newydd a £4 biliwn o fuddsoddiad yn y sector preifat. Gwnaed y buddsoddiad cyntaf yn y prosiect lled-ddargludydd cyfansawdd, a ddarparodd benthyciad o £38.5 miliwn i'w ad-dalu. Mae ganddo'r potensial i gynhyrchu 2,000 o swyddi a thros £380 miliwn o fuddsoddi sector preifat.

Cymeradwywyd Cynllun Busnes y Cytundeb Cydweithio gan bob un o'r 10 Cyngor ym mis Mawrth 2018, gyda Merthyr Tudful yn cymeradwyo'r Cynllun mewn cyfarfod o'r Cyngor ar 7 Mawrth, 2018. £0.954 miliwn oedd cyfraniad Merthyr Tudful i'r buddsoddiad cyntaf yn 2018/19.

Datganiad Llywodraethu Blynyddol

Mae'n ofynnol i'r Cyngor gynhyrchu Datganiad Llywodraethu Blynyddol sef datganiad ffurfiol sy'n cwmpasu'r holl systemau, prosesau a rheolaethau corfforaethol o bwys. Caiff ei graffu gan y Pwyllgor Archwilio cyn ei gymeradwyo gan y Cyngor.

Gwybodaeth Bellach

Mae rhagor o wybodaeth ynghylch y cyfrifon ar gael gan yr Adran Gyllid, y Ganolfan Ddinesig, Stryd y Castell, Merthyr Tudful. Mae hyn yn rhan o bolisi'r Awdurdod i ddarparu gwybodaeth lawn am faterion yr Awdurdod. Yn ogystal â hynny, mae gan aelodau o'r cyhoedd sydd â diddordeb, yr hawl statudol i fwrw golwg dros y cyfrifon cyn i'r archwiliad gael ei gwblhau. Mae'r adegau pryd y gellir bwrw golwg dros y cyfrifon yn cael eu hysbysebu ar Wefan yr Awdurdod ac yn y Ganolfan Ddinesig.

MERTHYR TYDFIL
County Borough Council

Cyngor Bwrdeistref Sirol
MERTHYR TUDFUL

DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL 2018/19

Awst 2019

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL MERTHYR TUDFUL

DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL TERFYNOL 2018/19

1. CWMPAS CYFRIFOLDEB

Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful (y Cyngor) yn gyfrifol am sicrhau bod ei weithgareddau yn cael eu cynnal yn unol â'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrifo amdano'n briodol, a'i ddefnyddio mewn ffordd economaidd, effeithlon ac effeithiol.

Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (y Ddeddf) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor osod a chyhoeddi amcanion llesiant a nodi sut y bydd yn gweithio tuag at fodloni'r amcanion hynny gan ddefnyddio'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Rhaid i gyrff cyhoeddus yng Nghymru weithio mewn ffordd gynaliadwy i gyflawni'r weledigaeth gyffredin i wella llesiant economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol Cymru. Felly, mae angen inni wneud yn siŵr, pan fyddwn yn gwneud penderfyniadau, ein bod yn ystyried yr effaith y gallent ei chael ar y bobl sy'n byw eu bywydau ym Merthyr Tudful yn awr ac yn y dyfodol.

Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus sy'n dod o dan y Ddeddf, gan gynnwys llywodraeth leol, ystyried y tymor hirach wrth lunio'u penderfyniadau a chydweithio â chyrff cyhoeddus eraill i wella llesiant yng Nghymru. Yn ôl y Ddeddf, mae'n ddyletswydd ar y cyrff dan sylw i osod amcanion llesiant sy'n cyfrannu, hyd y gallant, at nodau llesiant. Cafodd amcanion llesiant cyntaf y cyrff cyhoeddus eu gosod a'u cyhoeddi erbyn 31 Mawrth, 2017. Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus adrodd yn flynyddol ar eu cynnydd tuag at fodloni'u hamcanion llesiant.

Mae'r Ddeddf hefyd yn sefydlu byrddau gwasanaethau cyhoeddus (y PSBs) ar gyfer pob ardal awdurdod lleol. Mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Cwm Taf yn gasgliad o gyrff cyhoeddus sy'n cydweithio i wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol y bobl sy'n byw, yn gweithio ac yn ymweld ag ardaloedd Rhondda Cynon Taf a Merthyr Tudful yng Nghwm Taf. Mae gofyn i bob PSB wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol eu hardaloedd trwy weithio i gyflawni'r nodau llesiant. Wrth gyfrannu at gyflawni'r nodau, mae'n rhaid i'r PSB baratoi a chyhoeddi Asesiad o Lesiant Lleol erbyn Mai 2017, paratoi a chyhoeddi Cynllun Llesiant Lleol erbyn Mai 2018, a pharatoi Adroddiad Cynnydd Blynyddol yn nodi'r camau a gymerodd i fodloni amcanion y cynllun ers cyhoeddi ei gynllun llesiant lleol blaenorol.

Mae'r Ddeddf yn ganolog i bolisi hirdymor Llywodraeth Cymru ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus ac mae ei themâu yn cyd-fynd â'r Fframwaith Rhyngwladol: Llywodraethu Da yn y Sector Cyhoeddus (CIPFA/IFAC, 2014), a dyna sydd wrth wraidd y ddogfen Fframwaith Cyflawni Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol (CIPFA/SOLACE - Sefydliad Siartredig Cyllid

Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth/Cymdeithas Prif Weithredwyr ac Uwch Reolwyr Awdurdodau Lleol, 2016).

Wrth gyflawni'r cyfrifoldebau eang hyn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi dulliau priodol yn eu lle ar gyfer llywodraethu ei swyddogaethau, yn ogystal â hyrwyddo effeithiolrwydd ei weithgareddau sy'n cynnwys trefniadau ar gyfer rheoli risg.

Cyhoeddwyd canllawiau newydd o'r enw Fframwaith Cyflawni Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol (CIPFA/SOLACE, 2016) ac mae'n gymwys ar gyfer y datganiadau llywodraethu blynyddol a baratoir o'r flwyddyn ariannol 2016/17 ymlaen.

Mae gan y Cyngor God Llywodraethu Corfforaethol Lleol ar waith. Mae'r Cod yn cael ei ddiweddarau ar hyn o bryd i adlewyrchu gofynion y ddogfen Fframwaith Cyflawni Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol (CIPFA/SOLACE, 2016).

Mae'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn yn egluro'r modd y mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r ddogfen Fframwaith Cyflawni Llywodraethu Da mewn Llywodraeth Leol (CIPFA/SOLACE, 2016) a'r modd y mae'n bodloni gofynion Rhan 2 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio 2015.

2. PWRPAS Y FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

Mae llywodraethu yn ymwneud â'r modd y mae cyrff llywodraeth leol yn sicrhau eu bod yn gwneud y pethau cywir, yn y ffordd gywir, i'r bobl iawn, mewn modd amserol, cynhwysol, agored, gonest ac atebol.

Mae Fframwaith Llywodraethu yn cynnwys y systemau, y prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd sy'n cyfarwyddo ac yn rheoli gweithgareddau'r Cyngor. Mae hefyd yn ymgorffori'r modd y mae'n arwain y gymuned, yn rhoi cyfrif iddi ac yn ymgysylltu â hi. Mae'n galluogi'r Cyngor i fonitro cyflawniad ei Amcanion Llesiant a'i Flaenoriaethau ac ystyried a yw hyn wedi arwain at well canlyniadau i'r dinesydd. Mae'r system reolaeth fewnol yn rhan arwyddocaol o'r fframwaith hwnnw ac fe'i lluniwyd fel bod risg yn cael ei rheoli i lefel resymol. Nid yw'n gallu dileu'r risg o fethiant i gyflawni polisiau neu amcanion yn gyfan gwbl; am hynny, gall ond â chynnig sicrwydd rhesymol yn hytrach na sicrwydd diamod mewn perthynas ag effeithiolrwydd.

Mae'r system reolaeth fewnol wedi'i seilio ar broses barhaus a gynlluniwyd i nodi a blaenoriaethu'r risgiau wrth gyflawni Polisiau, Amcanion Llesiant a Blaenoriaethau Corfforaethol y Cyngor. Hefyd, mae'n gwerthuso'r risgiau o ran eu tebygolrwydd a'u heffaith, ac yn nodi'r modd y gellid eu rheoli.

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gynnal, o leiaf unwaith bob blwyddyn, adolygiad o effeithiolrwydd ei Fframwaith Llywodraethu, gan gynnwys y System Rheolaeth Fewnol. Mae'r adolygiad o

effeithiolrwydd yn cael ei lywio gan waith a gynhelir gan asiantaethau allanol a threfniadau mewnol, gan gynnwys y trefniadau ar gyfer rheoli perfformiad.

Mae'r Fframwaith Llywodraethu a ddisgrifir uchod wedi bod yn ei le yn y Cyngor am y flwyddyn sy'n diweddu 31 Mawrth, 2019, a hyd at ddyddiad cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol a'r Datganiad Cyfrifon.

3. Y FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

Mae'r canlynol yn ddisgrifiad o'r strwythurau a'r prosesau sy'n cynnwys trefniadau llywodraethu'r Cyngor, gan gynnwys trefniadau ar gyfer:

a) Ymddwyn ag uniondeb, gan ddangos ymrwymiad cadarn i werthoedd moesegol, a pharchu rheolau'r gyfraith.

Mae'n ofynnol i bob Cynghorydd a Swyddog yn y Cyngor gydymffurfio â'r Codau Ymddygiad perthnasol fel y'u nodir yn y Cyfansoddiad, sy'n manylu ar rolau a chyfrifoldebau penodol y Cynghorwyr a'r Swyddogion.

Mae'r Cod Ymddygiad a Datgan Buddiannau yn rhan o Broses Cynefino'r Cynghorwyr. Disgwylir i'r Cynghorwyr ddatgan i Gyfarwyddwr neu Reolwr priodol ac yn y Gofrestr Buddiannau, unrhyw fuddiannau ariannol/anariannol a allai wrthdaro â buddiannau'r Cyngor. Rhaid i gynghorwyr hefyd ddatgan unrhyw letygarwch sy'n cael ei gynnig neu'i dderbyn.

Mae'r Cyngor wedi cadarnhau nifer o Werthoedd Craidd ac ymddygiadau cysylltiedig:

- Bod yn Onest ac yn Agored
- Ymddiriedaeth a Pharch
- Atebolrwydd
- Dysgu
- Dyhead
- Gweithio mewn Tîm
- Cyfathrebu

Mae'r Cyngor wedi ffurfio Pwyllgor Safonau i hyrwyddo a chynnal egwyddorion moesegol uchel ac mae'r rhain wedi'u hymgorffori o fewn y Cod Ymddygiad i Gynghorwyr. Rhaid i bob Cynghorydd gytuno i ddilyn y Cod Ymddygiad er mwyn sicrhau safonau uchel wrth ymgymryd â'u dyletswyddau. Mae'r Pwyllgor Safonau hefyd yn gyfrifol am roi hyfforddiant a chyfarwyddyd i'r Cynghorwyr ynghylch y Cod Ymddygiad.

Mae pawb sy'n dechrau yn y Cyngor yn cael Llawlyfr Staff sy'n rhoi crynodeb o bolisiau ac arferion gwaith perthnasol y Cyngor. Mae'r Llawlyfr yn cynnwys crynodeb o God Ymddygiad y Cyflogeion. Mae Cod Ymddygiad y Cyflogeion hefyd ar gael ar Fewnrwyd y Cyngor.

Pennaeth y Gwasanaethau Cyfreithiol a Democrataidd yw Swyddog Monitro'r Cyngor, gyda'r cyfrifoldeb penodol dros sicrhau bod y Cyngor, ei Swyddogion a'i Gynghorwyr yn cynnal y safonau ymddygiad uchaf ym mhob peth y maent yn ei wneud, yn unol ag adran 5 o Ddeddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 ac fel y'i diwygiwyd gan atodlen 5, paragraff 24 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

Ymhlith swyddogaethau'r Swyddog Monitro mae cefnogi'r Pwyllgor Safonau wrth iddo hyrwyddo safonau uchel; gweithredu yn ôl adroddiadau'r Ombwdsmon; ac arwain archwiliadau i gategoriâu penodol o gwynion yn erbyn cynghorwyr a fel cylch gwaith o'r Ombwdsmon. Caiff unrhyw gwyn a dderbynnir yn erbyn Cynghorwyr ei gyfeirio at yr Ombwdsmon i'w archwilio. Dim ond pan fydd yr Ombwdsmon yn teimlo fod yna ganlyniad priodol i wneud hynny y caiff unrhyw gwynion a dderbyniwyd yn erbyn y Cynghorwyr eu cyfeirio y Pwyllgor Safonau. Nid oedd yr ystadegau am gwynion a wnaed yn erbyn Cynghorwyr yn ystod 2018/19 ar gael ar adeg y lluniwyd yr AGS, maen nhw wrthi'n cael eu coladu a byddant ar gael o 16 Awst 2019.

Yn 2018, roedd pob Cynghorydd etholedig yn destun Dadansoddiad Anghenion Hyfforddi Unigol, a oedd yn ofynnol iddynt i gynorthwyo'u dysgu a'u datblygiad parhaus. Caiff matrices hyfforddi ei gynnal sy'n cofnodi'r holl hyfforddiant a ymgwymerwyd gan y Cynghorwyr. Roedd y broses hon yn helpu Cynghorwyr i nodi'u cryfderau allweddol, ystyried eu hanghenion datblygu parhaus, a phennu pa gymorth allai fod ei angen i fodloni'u hamcanion personol a chyflawni gweledigaeth gorfforaethol y Cyngor.

Mae aelodau'r Cabinet yn cymryd rhan weithgar wrth adolygu'r gwerthoedd craidd hynny sy'n sail i holl orchwylion y Cyngor.

Mae'r Uwch Reolwyr wedi ymgymryd ag amrywiaeth o gyrsiau dan faner Academi'r Rheolwyr er mwyn sicrhau bod sgiliau a gwybodaeth yn cael eu diweddarau a'u hadnewyddu.

Yn ôl Strategaeth Gaffael y Cyngor, mae'n ofynnol i bob gweithgaredd caffael gyrraedd y safonau uchaf o ran cywirdeb a phroffesiynoldeb, a bod Cynghorwyr a Swyddogion yn deg ac yn foesebol ac yn osgoi ymddygiad a allai wrthddweud hyn neu awgrymu bod buddiannau'n gwrthdaro.

Bydd y Tîm Caffael yn cydymffurfio â Chod Moeseg CIPS (Sefydliad Siartredig Caffael a Chyflenwad) ac yn hyrwyddo hyn trwy'r Cyngor i bob aelod staff sy'n gyfrifol am ymrwymo gwariant.

Er mwyn cefnogi'r dasg o reoli risg, nodir Partneriaid Allweddol ym mhob un o Gofrestrau Risg y Cyngor. Mae'r Cyngor wedi datblygu Asesiad Effaith Integredig (IIA) sy'n ymgorffori Amcanion Llesiant y Cyngor, yr egwyddor Datblygu Cynaliadwy (y pum ffordd o weithio), y Gymraeg, Cydraddoldebau a Bioamrywiaeth, i gefnogi penderfyniadau effeithiol a sicrhau cydymffurfiaeth â darnau eraill o ddeddfwriaeth y mae'r Cyngor yn ddarostyngedig iddynt. Cymhwyswyd hyn i achosion busnes a phrosiectau fel rhan o Fframwaith Rheoli Prosiectau'r Cyngor. Mae disgwyl y caiff yr IIA ei gyflwyno ar gyfer Adroddiadau'r Cyngor a'r Cabinet ym Medi 2018, a chafodd ei gyflwyno ar gyfer Adroddiadau Cyngor a Chabinet o Hydref 2018.

Ar gyfer 2018/2019 gweithredodd y Cyngor Wasanaeth Archwilio Mewnol mewn tŷ gyda Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS). Ymgwymerodd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol â rhaglen waith gynhwysfawr flynyddol ar sail cynllun a aseswyd o ran risg. Ar ddiwedd 2018/2019 dechreuodd y Cyngor ar drefniant gwasanaeth a renir ar gyfer y darpariaethau o wasanaethau archwilio mewnol. Dechreuodd y gwasanaeth archwilio rhanbarthol newydd ar weithgarwch gweithredol yn Ebrill 2019 a chaiff ei weithredu mewn cydweithrediad rhwng CBSMT, Cyngor Rhondda Cynon, Cyngor Pen-y-bont ar Ogwr a Chyngor Bro Morgannwg.

Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Fenter Twyll Genedlaethol (NFI) ac mae gwaith Archwilio Mewnol yn cynnwys prosesu data a barwyd gan y Fenter Twyll Genedlaethol a gwaith perthnasol arall.

Mae gan y Cyngor Bwyllgor Archwilio gweithredol ac effeithiol sy'n cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014. Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor yn cydymffurfio â'r canllawiau arfer gorau. Mae Archwilwyr Allanol y Cyngor yn ymgymryd â rhaglen waith gynhwysfawr bob blwyddyn ac yn adrodd yn ei chylch.

Mae dogfennau'r Cyngor ar Reolau a Chyfansoddiad ei Weithdrefn Ariannol yn cynnwys canllawiau a chyfarwyddyd i staff a hefyd yn manylu ar y trefniadau sydd ar waith.

Mae gan y Cyngor Bolisi Gwrth-dwyll a Llygredd yn ei le. Mae hyn yn cael ei adolygu ar hyn o bryd i sicrhau ei fod yn parhau'n gyfoes ac yn effeithiol.

Mae gan y Cyngor Bolisi Chwythu'r Chwiban yn ei le sy'n annog staff i godi unrhyw bryderon sydd ganddynt ynghylch camymddwyn o fewn y Cyngor. Caiff y Polisi ei hysbysebu o dro i dro er mwyn atgoffa'r staff i wneud atgyfeiriadau os oes angen.

b) Sicrhau ymgysylltu helaeth ac agored â rhanddeiliaid.

Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu cyfres o weithgareddau ymgysylltu ac ymgynghori sy'n cydymffurfio â'r Siarter Ymgynghori. Mae ymgynghori ac ymgysylltu yn rhai o'r prif ddulliau a ddefnyddia'r Cyngor i lywio a deall barn a sylwadau'r trigolion lleol, y cwsmeriaid a rhanddeiliaid eraill y Fwrdeistref Sirol. Mae'r Cyngor wedi datblygu Strategaeth Cyfathrebu, Ymgynghori ac Ymgysylltu ac mae'n berthnasol i'r holl ffrydiau gwaith sydd angen gweithgareddau ymgysylltu ac ymgynghori. Yn unol â'r Strategaeth Cyfathrebu, Ymgynghori ac Ymgysylltu, mae'r Cyngor yn adolygu ei sianeli cyfathrebu ac ymgysylltu yn barhaus. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Cylchgrawn Cyswllt
- Mewnwyd y Cyngor
- Gwneud defnydd o gyfryngau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol
- Gwneud defnydd o ddefnyddwyr gwasanaeth ar gyfer grwpiau cynllunio
- Blog yr Arweinydd
- Y Cyfryngau Cymdeithasol gan gynnwys Ffesbwc a Thrydar
- Gwefan y Cyngor
- Cyfleusterau Arwyddion Electronig
- Gwell mynediad i sianeli yn y maes telathrebu
- Ymgynghoriad penodol ar raglenni'n ymwneud â newid e.e. Sesiynau Gwybodaeth y Prif Weithredwr, Blog y Prif Weithredwr
- Sesiynau ymgysylltu wyneb yn wyneb, megis sesiynau galw heibio a sioeau teithiol

Ymgysylltwyd â'r cyhoedd fel rhan o'r broses i ymgymryd â'r Asesiad Llesiant i lywio'r Cynllun Llesiant ar ran y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus. At hynny, cynhaliwyd ymgysylltiad ac ymgynghoriad pellach i lywio Datganiad Llesiant y Cyngor ynghyd â'r amcanion sy'n gysylltiedig â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Mae yna sianeli cyfathrebu clir ar waith trwy'r gorfforaeth ar gyfer pob gweithgaredd ymgynghori ac ymgysylltu. Gwneir hyn trwy Ganolfan Ymgysylltu Cwm Taf, gwefan y Cyngor (www.merthyr.gov.uk), gwefannau cyfryngau cymdeithasol a'r cylchgrawn cymunedol Cyswllt. Yn ychwanegol at hyn, mae Panel Dinasyddion Merthyr Tudful a'r Panel Cyfun â Chyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, yn sicrhau bod y Cyngor yn ymgynghori ac yn ymgysylltu â phob rhan o'r gymuned.

Mae ymgynghori ac ymgysylltu yn gyfrifoldeb i'r Tîm Cyfathrebu ac Ymgynghori Corfforaethol o fewn y Cyngor.

At hynny, mae'r Cyngor wedi cadarnhau nifer o Werthoedd Craidd ac ymddygiadau cysylltiol gan gynnwys Bod yn Onest ac yn Agored, a Chyfathrebu.

Mae'r Cyngor yn rhagweithiol o ran ei holl ymgynghori ac ymgysylltu ar draws ardal Cwm Taf, gan weithio'n agosach â phartneriaid trwy fynychu cyfarfodydd grŵp strategol yr ymarferwyr hynny sy'n ymgysylltu â'r cyhoedd. Mae lefel yr ymgysylltiad wedi gwella'n sylweddol yn ardal

Bwrdd Gwasanaeth Cwm Taf gyda lansiad Porth Cwm Taf. Yn fewnol, mae'r Cyngor wedi datblygu prosesau a gweithdrefnau ymgynghori ac ymgysylltu mwy cadarn trwy weithio gyda Swyddog Ymgynghori ac Ymgysylltu achrededig.

Darperir diweddariadau rheolaidd ar gynnydd pob gweithgaredd cyfathrebu ac ymgynghori a wneir yn fewnol trwy'r Tîm Rheoli Corfforaethol, yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth, yr Is-grŵp Cyfathrebu ac Ymgynghori, Grŵp Llywio'r Rhaglen Newid a Bwrdd y Rhaglen Newid. At hynny, caiff cynnydd ar ymarferion ymgynghori penodol ei adrodd yn ôl i Grŵp Ymgysylltu Cyhoeddus Cwm Taf.

Mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn cynrychioli partneriaeth statudol o sefydliadau yn y sectorau cyhoeddus a gwirfoddol. Cynhaliwyd ymgynghoriad eang wrth gynnal Asesiad Llesiant Cwm Taf a datblygu Cynllun Llesiant Cwm Taf.

I gefnogi gwaith y Cynllun Llesiant, mae Grŵp Cynnwys, Cyfathrebu ac Ymgysylltu (ICE) wedi'i sefydlu fel rhan o'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus. Datblygwyd Strategaeth Cyfathrebu, Ymgynghori ac Ymgysylltu i sicrhau dealltwriaeth ynglŷn â gwaith y PSB a'i nod o newid y ffordd yr ydym yn gwasanaethu'r cyhoedd.

Wrth baratoi'r Asesiad Llesiant, siaradodd y PSB â channoedd o bobl sy'n byw, yn gweithio ac yn defnyddio gwasanaethau cyhoeddus ar draws ardal Cwm Taf, a chyda grwpiau cymunedol ac aelodau o'n cymunedau a oedd am ddweud eu dweud. Defnyddiwyd canfyddiadau'r Asesiad fel modd i ddechrau gwaith manylach a chanfod beth oedd yn bwysig i gymunedau a'r hyn y gellir ei wneud i wella llesiant pobl. Bydd yr Asesiad Llesiant yn cael ei ddefnyddio ar draws y gwasanaethau cyhoeddus i lywio'r modd y cânt eu cynllunio a'u darparu. Er mwyn sicrhau bod pawb yn gallu gweithio gyda'i gilydd i wella llesiant yng Nghwm Taf, mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn cael cymorth i ymgysylltu a chyfathrebu gan swyddogion y sefydliadau hynny sy'n perthyn i'r PSB.

Mae holl agendâu, adroddiadau a chofnodion y Cyngor ar gael ar ei wefan wrth iddynt gael eu cyhoeddi, ac mae cyfarfodydd y Cyngor Llawn a'r Pwyllgor Cynllunio yn cael eu gwe-ddarlledu. Mae ystyriaeth yn cael ei roi ar hyn o bryd i we-ddarlledu'r Pwyllgorau Craffu. Yn ychwanegol at hyn, cyhoeddir pob agenda yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Mae'r Cyngor yn gweithredu Polisi Cwynion Corfforaethol a Pholisi Cwynion y Gwasanaethau Cymdeithasol er mwyn sicrhau ei fod yn ymdrin yn effeithiol ag unrhyw bryderon neu gwynion y gallai cwsmeriaid eu cael am wasanaethau'r Cyngor.

Mae'r Cyngor yn mabwysiadu agwedd bositif tuag at gwynion ac yn eu hystyried fel adborth gwerthfawr sy'n cynorthwyo i ddatblygu a gwella gwasanaethau. Mae cwynion hefyd yn rhoi cyfle i ddysgu gwersi pan fo gwasanaeth yn perfformio'n is na'r safon ddisgwyliedig.

Yn 2018/19, derbyniwyd 256 o gwynion corfforaethol yn erbyn y Cyngor; roedd 10 o'r cwynion hyn mewn perthynas â Thai Merthyr Tudful; o'r 246 cwyn a oedd yn weddill penderfynwyd o blaid 91 eu hategu, yn erbyn 96, rhannol o blaid 15, 7 eu cyfeirio at yr Adran Yswiriant, 1 ei dynnu yn ôl ac ni wnaeth 36 cwyn barhau am amrywiaeth o resymau. Nid yw cwynion corfforaethol yn cael eu hadrodd i'r Cabinet.

c) Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol cynaliadwy.

Mae'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 (y Ddeddf) yn ei gwneud yn ofynnol i'r Cyngor osod a chyhoeddi amcanion llesiant a nodi sut y bydd yn gweithio tuag at fodloni'r amcanion hynny gan ddefnyddio'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Rhaid i gyrff cyhoeddus yng Nghymru weithio mewn ffordd gynaliadwy i gyflawni'r weledigaeth gyffredin i wella llesiant economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol Cymru. Felly, mae angen inni wneud yn siŵr, pan fyddwn yn gwneud penderfyniadau, ein bod yn ystyried yr effaith y gallent ei chael ar y bobl sy'n byw eu bywydau ym Merthyr Tudful yn awr ac yn y dyfodol.

Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus sy'n dod o dan y Ddeddf, gan gynnwys llywodraeth leol, ystyried y tymor hirach wrth lunio'u penderfyniadau a chydweithio â chyrff cyhoeddus eraill i wella llesiant yng Nghymru. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswydd llesiant ar gyrff cyhoeddus penodol i osod amcanion llesiant sy'n gwneud y mwyaf o'u cyfraniad i gyflawni nodau llesiant. Cafodd amcanion llesiant cyntaf y cyrff cyhoeddus eu gosod a'u cyhoeddi erbyn 31 Mawrth, 2017. Mae'n ofynnol i gyrff cyhoeddus adrodd yn flynyddol ar eu cynnydd tuag at ddiwallu'u Hamcanion Llesiant.

Mae gan y Cyngor weledigaeth gymeradwy sydd wrth wraidd cyflawni'r Amcanion Llesiant Lleol ac Amcanion y Bwrdd Gwasanaethau Lleol. Mae hyn yn cyd-fynd â'r Saith Nod Llesiant a'r Pum Ffordd o Weithio (Hirdymor; Atal; Integreiddio; Cynnwys; Cydweithio). Mae gan y Cyngor hefyd Ddatganiad Llesiant a Dogfen Ffocws ar y Dyfodol sy'n nodi'r Amcanion Llesiant Lleol. Mae Cynllun Llesiant y Bwrdd wedi'i ddatblygu. Mae'r weledigaeth yn cynnwys strategaethau ar gyfer pob un o'r Amcanion Llesiant a nodwyd dangosyddion perfformiad priodol. Cynhaliwyd ymarfer helaeth wrth ddatblygu'r Amcanion Llesiant Lleol ac Amcanion y Bwrdd. Adlewyrchir hyn yng Nghynllun Llesiant y Bwrdd, Datganiad Llesiant CBSMT a'r Ddogfen Ffocws ar y Dyfodol. Defnyddir yr un dull i newid prosiectau a gosod cyllidebau. Yna, caiff hyn ei ddefnyddio wrth osod y Cyllidebau a'r Amcanion Llesiant Lleol.

Er mwyn bod yn agored ac yn dryloyw, mae gwybodaeth sy'n cefnogi pob ymgysylltiad ac ymgynghoriad cyhoeddus, ar gael ar sianeli cyfathrebu'r Cyngor, h.y. gwefan y Cyngor, gwefannau cyfryngau cymdeithasol, Facebook, Twitter a thrwy Smart Survey. Gall rhanddeiliaid

ddefnyddio'r sianeli hyn i roi adborth mewn ymateb i unrhyw sesiwn ymgysylltu neu ymgynghoriad cyhoeddus, a gallant hefyd ymateb trwy gopi papur, e-bost neu ddeiseb. Caiff yr holl wybodaeth ei chofnodi a'i dadansoddi gan y Tîm Cyfathrebu Corfforaethol, a chaiff canlyniad y rhain ei anfon ymlaen er ystyriaeth Uwch Reolwyr a Gwleidyddion y Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Tîm Arweinyddiaeth Corfforaethol. Yn dilyn hyn, cyflwynir adroddiad i'r Cyngor Llawn gydag argymhelliad i'w gymeradwyo gan y Cyngor. Byddir yn adrodd ynghylch canlyniad ac effaith y penderfyniad trwy sianeli cyfathrebu'r Cyngor.

Caiff perfformiad ei fonitro trwy hunanasesu a herio perfformiad. Mae perfformiad y gwasanaeth hefyd yn cael ei herio mewn cyfarfodydd o'r Pwyllgor Craffu.

Mae gan y Cyngor Gofrestr Risg Gorfforaethol ar waith sy'n rhan hanfodol o'i drefniadau llywodraethu corfforaethol. Mae'r Gofrestr Risg Gorfforaethol yn gofrestr risg sy'n caniatáu i'r Cyngor ganolbwyntio ar reoli a lliniaru'r risgiau corfforaethol mwyaf arwyddocaol a allai effeithio ar y sefydliad a/neu'r gymuned.

Cyflwynir Cofrestr Risg Gorfforaethol ddiweddaraf y Cyngor er cymeradwyaeth y Pwyllgor Archwilio a'r Cabinet, ynghyd ag Adroddiad Blynyddol ar Reoli Risg. Mae adrodd ar reoli risg yn rhan annatod o drefniadau llywodraethu risg y Cyngor. Gwahoddir Prif Swyddogion y Tîm Rheoli Corfforaethol i fynychu'r Pwyllgor Archwilio ar sail rhaglen dreigl i adrodd ar gynnydd ynghylch rheoli'u Risgiau Corfforaethol.

Caiff ymgynghoriadau ynghylch y gyllideb eu cynnal ledled y Fwrdeistref Sirol er mwyn pwysu a mesur blaenoriaethau cwsmeriaid wrth ddyrannu adnoddau prin. Mae'r rhain ar ffurf sioeau teithiol y Cabinet, arolygon ar-lein ac ymgysylltu â'r cyfryngau cymdeithasol. Yn ogystal â hynny, ceisir barn y cwsmer ynghylch cynyddu'r Dreth Gyngor i gefnogi gwasanaethau lleol. Mae'r ymgysylltiad hwn yn gymorth i lywio'r broses o Osod Cyllideb; mae hefyd yn goleuo'r cwsmer ynghylch y pwysau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor wrth iddo geisio dyrannu adnoddau ar gyfer gofynion sy'n cystadlu â'i gilydd. Mae achosion busnes yn cael eu datblygu a'u herio gan ddefnyddio'r Saith Nod Llesiant, y Pum Ffordd o Weithio, yr Amcanion Llesiant Rhanbarthol a'r Amcanion Llesiant Lleol.

Mae prosesau ymgysylltu cyhoeddus helaeth yn eu lle, mae'r rhain yn cynnwys rheoli disgwyliadau. Mae hyn hefyd yn wir am newid mewnol. Mae achosion busnes, dogfennau cychwyn prosiect ac adroddiadau cyflenwi yn cynnwys asesiadau ar gyfer pennu blaenoriaethau a gwneud y defnydd gorau o'r adnoddau sydd ar gael.

Mae'r Rhaglen Gyfalaf wedi'i llunio am gyfnod o bedair blynedd yn seiliedig ar gynigion a gyflwynir gan y Prif Swyddogion/Uwch Reolwyr, eu cefnogi gan y Cabinet a'u cymeradwyo gan y Cyngor. Mae goblygiadau refeniw y penderfyniadau cyfalaf wedi'u cynnwys fel rhan o Gynllun Ariannol Tymor Canolig Integredig; er enghraifft, y goblygiadau cost ar y cyllid cyfalaf wrth fenthylg i gefnogi'r gwariant cyfalaf. Ariennir cyfran sylweddol o'r gwariant cyfalaf trwy grantiau

allanol a dderbynnir gan nifer o gyrff dyfarnu allanol sy'n ddarostyngedig i amodau a thelerau llym a chyfarwyddol.

Mae Datganiad Polisi Caffael Cymru yn sbardun allweddol i weithgareddau caffael. Mae Bwrdd Caffael y Cyngor yn ysgogi'r effeithiau economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol sy'n ymwneud â gweithgareddau caffael. Rhwir prawf ar fuddion cymunedol pob contract dros £1 miliwn. Mae'r Cyngor yn cydweithio â chyrff cyhoeddus eraill yn helaeth ar draws y portffolio caffael ac mae'r strategaeth gaffael yn cefnogi Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 gan gynnwys ymgysylltu â chyflenwyr. Darperir cystadleuaeth hygyrch ac agored trwy gyfrwng offer e-gaffael a ariennir gan Lywodraeth Cymru (GwerthwchiGymru, eDendroCymru, AWARD, Menter y Farchnad), a darperir proses syml a safonedig trwy P2P.

Wrth wahodd tendrau, mae'r broses yn sicrhau bod y tendr mwyaf manteisiol yn cael ei gymeradwyo gan bennu amodau sy'n cydymffurfio ag Amcanion Llesiant y Cyngor a'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 fel y bo'n briodol.

O ran sicrhau mynediad teg i wasanaethau, mae'r Cyngor wedi mabwysiadu Cynllun Cydraddoldeb Strategol ar gyfer 2016-2020 yn unol â gofynion y Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Mae'r Cynllun yn nodi'r Weledigaeth ganlynol ar gyfer Cydraddoldebau ym Merthyr Tudful:

"Dyma fan ble y caiff amrywiaeth ei werthfawrogi a'i barchu a ble y gall pawb gyfranogi, llewyrchu a chael y cyfle i gyflawni ei botensial yn llwyr heb unrhyw wahaniaethu na rhagfarn."

Mae'r Weledigaeth yn cynnwys y Pedwar Amcan Cydraddoldeb canlynol i gefnogi'r Weledigaeth hon:

- Amcan Cydraddoldeb 1 - Ymgysylltiad Cymunedol:
Gosod llais y dinasyddion wrth galon penderfyniadau lleol fel bod eu cyfraniad yn cael ei ddeall, ei gydnabod a'i ddefnyddio i helpu'r Cyngor ddeall ac ymateb i anghenion ei gymunedau.
- Amcan Cydraddoldeb 2 - Ymwybyddiaeth o Gydraddoldeb a Godwyd:
Cefnogi a hwyluso Hyfforddiant Cydraddoldeb a chyfleoedd dysgu fel bod y staff ar bob lefel, Cynghorwyr a phartneriaid yn cydnabod ac yn ymgorffori Cydraddoldebau fel rhan o'u rôl.
- Amcan Cydraddoldeb 3 - Deall ein Staff a'n Cymunedau:
Datblygu systemau monitro gwydn i gasglu, coladu, monitro a chyhoeddi data cydraddoldeb am ein cyflogaion a'n cwsmeriaid, a fydd yn helpu'r Cyngor i sicrhau ei fod yn darparu gwasanaethau teg a hygyrch.
- Amcan Cydraddoldeb 4 - Cyflog Cyfartal/Rhyw'r Person:
Sicrhau tegwch o ran cyflogau ar draws Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful.

Mae'r Cyngor yn cyhoeddi Adroddiad Cydraddoldeb Blynyddol sy'n nodi cynnydd ar draws pob agwedd ar ei waith cydraddoldeb, gan gynnwys cynnydd wrth gyflawni'i Amcanion Cydraddoldeb yn unol â Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus.

Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo'i Strategaeth ar gyfer Hyrwyddo'r Gymraeg. Mae'r Strategaeth yn nodi'r Weledigaeth ganlynol ar gyfer y Gymraeg ym Merthyr Tudful:

"Lle sydd yn hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ac yn trin y Gymraeg a'r Saesneg ar sail cydraddoldeb."

Caiff hyn ei gyflawni trwy alluogi ac annog:

- y ddarpariaeth eang o addysg Gymraeg ledled y Fwrdeistref Sirol;
- y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith, ar yr aelwyd ac wrth chwarae;
- y cysyniad o ieithoedd fel sgiliau bywyd a'r modd y maent yn cyfoethogi bywydau'r rhai sy'n defnyddio nhw;
- pobl ledled y Fwrdeistref Sirol i deimlo balchder yn eu hiaith a'i siarad yn hyderus.

Gweledigaeth y Cyngor yw annog newid diwylliannol yn y ffordd y canfyddir dwy iaith Cymru yn y Fwrdeistref Sirol hon. Rydym am wneud gwahaniaeth."

d) Penderfynu ar yr ymyriadau sydd eu hangen i gyflawni'r canlyniadau arfaethedig i'r graddau gorau posib.

Mae'r dasg o gyflwyno newid corfforaethol yn cael ei monitro a'i chefnogi trwy'r Grŵp Llywio Rheoli Newid fel rhan o'r fframwaith caffael a'r trefniadau llywodraethu. Mae'r grŵp hwn yn cynnwys gweithwyr proffesiynol o bob cwr o'r Cyngor, e.e. Cyfreithiol, Caffael, Risg, Cydraddoldebau, Perfformiad, Cyllid, Cyfathrebu Corfforaethol, Adnoddau Dynol, Newid Busnes a Rheoli Prosiectau (fel rhan o'r fframwaith caffael a'r trefniadau llywodraethu). Ar ôl cyflwyno'r newid, mae'r Bwrdd Cyllidebol yn monitro'r sefyllfa ariannol. Caiff perfformiad ei fonitro trwy hunanasesu a herio perfformiad (fodd bynnag, nid yw hyn ar draws pob maes gwasanaeth oherwydd y llinell amser ar gyfer datblygu'r cynllun Ffocws ar Lesiant y Dyfodol). Mae perfformiad y gwasanaeth hefyd yn cael ei herio yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Craffu.

Caiff heriau'r dogfennau eu gweithredu gan amrywiol Fyrddau perthnasol fel rhan o'r trefniadau llywodraethu. Mae pob adroddiad i'r Cabinet a'r Cyngor yn gofyn am Asesiad Effaith Cydraddoldeb. Ymglymerir â'r her yn erbyn Deddf Lesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 fel rhan o'r broses hon.

Mae gan y Cyngor Fframwaith Rheoli Prosiectau sy'n asesu risg, adnoddau a chyllid (yn ogystal ag elfennau eraill y cynnig). Mae'r Templed Achos Busnes yn nodi pob opsiwn sydd i'w arfarnu. Mae'r ddogfennaeth ar gyfer cychwyn y prosiect yn nodi amserlenni a gwybodaeth ychwanegol yn ôl yr angen.

Mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol yn asesu'r adroddiadau cyn iddynt ymddangos gerbron y Cabinet a'r Cyngor ynghyd â'r adborth a ddaw o'r dogfennau a'r byrddau.

Wrth fynd i'r afael â'r gofynion i leihau'r gyllideb, mae achosion busnes yn cynnwys nifer o opsiynau ynghyd ag asesiadau risg a chhydraddoldeb yn ogystal ag amserlenni i'w cyflawni.

Dadansoddir unrhyw adborth a ddaw yn sgil ymgysylltu ac ymgynghori â'r cyhoedd, gan gynnwys Ymgynghoriad Cyllideb, gan yr Adran Cyfathrebu, Ymgynghori ac Ymgysylltu, a bydd adroddiad o'r canfyddiadau yn cael ei ystyried gan y Tîm Rheoli Corfforaethol ac Aelodau'r Cabinet. Yn dilyn hyn, cyflwynir adroddiad ychwanegol i'r Cyngor Llawn er mwyn dod i benderfyniad. Bydd canlyniad y penderfyniad hwnnw'n cael ei gyfleu i bob rhanddeiliad trwy sianeli cyfathrebu'r Cyngor, e.e. gwefan y Cyngor, y gwefannau cyfryngau cymdeithasol a'r cylchgrawn cymunedol Cyswllt.

Ar gais ein trigolion, cynhelir digwyddiadau sy'n cynnig gwybodaeth ychwanegol gyda chymorth Cabinet y Cyngor.

Gwneir ymgysylltiad mewnol â'r staff trwy Fewnrwyd y Cyngor, Blogiau'r Prif Weithredwr, Sioeau Teithiol, ynghyd ag E-byst a Fforymau penodol ar eu cyfer.

Sefydlwyd cylchoedd cynllunio a rheoli sy'n cwmpasu cynlluniau, blaenoriaethau a thargedau strategol a gweithredol. Ar hyn o bryd, cyflwynir y rhain fel rhan o swyddogaethau'r Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Pwyllgor Craffu. Mae gan yr Adrannau Addysg a Gwasanaethau Cymdeithasol gylchoedd rheoli ychwanegol i fodloni'r gofynion allanol (gan gynnwys protocolau diogelu).

Defnyddir dangosyddion perfformiad lleol priodol (yn ogystal â'r dangosyddion perfformiad statudol perthnasol neu rai cenedlaethol eraill) i nodi sut y dylid mesur perfformiad gwasanaethau a phrosiectau.

Fel rhan o ddatblygiad y "Strategaeth Un Dudalen", cynhaliwyd adolygiad llawn o'r Tîm Perfformiad, Craffu, Partneriaethau, y Gymraeg, Newid Busnes, Risg a Chhydraddoldeb fel bod modd cynhyrchu'r wybodaeth angenrheidiol i adolygu ansawdd y gwasanaeth yn rheolaidd.

Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn cynorthwyo'r dasg o gynllunio cyllid a gwneud penderfyniadau corfforaethol, ac mae wedi'i integreiddio ag Amcanion Llesiant y Cyngor, y Cynllun Rheoli Asedau, y Cynllun Gweithlu Strategol, y Cyd-destun Ariannol, y Gyllideb Refeniw, y Rhaglen Gyfalaf, y Strategaeth Wrth Gefn a Pholisi Rheoli'r Trysorlys.

Mae Cynllun Ariannol Tymor Canolig y Cyngor am gyfnod o bedair blynedd ac mae'n integreiddio'r gwariant refeniw a'r cynlluniau cyfalaf sy'n gysylltiedig â'r amcanion strategol. Gosodir y Rhaglen Gyfalaf am bedair blynedd. Caiff amcanestyniadau cyllidebol eu llunio am bedair blynedd ar gyfer refeniw a rhagamcanir diffygion cyllidebol o flwyddyn dau i bedwar. Wrth benderfynu a yw cynlluniau'r Cyngor yn fforddiadwy ai peidio, caiff y Cynllun Ariannol

Tymor Canolig ei lunio ar sail y cyllid rhagamcanol a dderbynnir oddi wrth Lywodraeth Cymru. Mae hyn yn nodi hyd a lled yr adnoddau sydd ar gael i wasanaethau'r Cyngor trwy ddiffinio'r swm sy'n fforddiadwy.

Mae Cyfrifwyr cymwysedig a rhan-gymwysedig yn gweithio gyda Rheolwyr Gwasanaeth i sefydlu gofynion y gyllideb a chanfod effaith unrhyw ostyngiadau arfaethedig i'r gyllideb. Caiff gwybodaeth am linellau amser a disgwyliadau eu hysbysu. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig yn cyplysu'r uchelgeisiau cyfalaf a'r goblygiadau refeniw dros bedair blynedd y cynllun.

Er bod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig ar hyn o bryd ond yn dangos diffygion rhagamcanol i'r gyllideb ym mlwyddyn 2 i 4, mae Dadansoddiad Sensitifwydd o gynnydd i Gyllid Llywodraeth Cymru a'r Dreth Gyngor yn galluogi inni gloriannu effeithiau'r newidiadau yn yr amgylchedd allanol. Mae hyn yn rhoi gwybodaeth ystyrlon bellach i'r sawl sy'n gwneud penderfyniadau.

e) Datblygu capasiti'r sefydliad, gan gynnwys gallu ei arweinyddiaeth a'r unigolion y tu mewn iddo.

Adolygir gweithrediadau, perfformiad a'r defnydd a wneir o asedau yn rheolaidd er mwyn sicrhau eu bod yn parhau'n effeithiol.

Mae'r dasg o gyflwyno newid corfforaethol yn cael ei monitro a'i chefnogi trwy'r Grŵp Llywio Rheoli Newid fel rhan o'r fframwaith caffael a'r trefniadau llywodraethu. Ar ôl cyflwyno'r newid, mae'r Bwrdd Cyllidebol yn monitro'r sefyllfa ariannol. Caiff perfformiad ei fonitro trwy hunanasesu a herio perfformiad. Mae perfformiad y gwasanaeth hefyd yn cael ei herio yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Craffu.

Mae'r Cynllun Rheoli Asedau Corfforaethol (2014-19) yn amlinellu cynllun pum mlynedd y Cyngor ar gyfer rheoli ei asedau. Adolygir hyn yn rheolaidd er mwyn sicrhau bod y Portffolio Eiddo'n cyd-fynd yn agos â gofynion y gwasanaeth a blaenoriaethau'r gorfforaeth. Mae yna gamau cadarn yn ei lle ar gyfer adolygu eiddo sydd: yn dadansoddi gofynion y gwasanaeth; yn argymhell bod eiddo'n cael ei resymoli lle bo'n briodol; ac yn rhyddhau eiddo dros ben i ariannu'r rhaglen gyfalaf.

Caiff asedau sy'n weddill i ofynion eu hadolygu'n barhaus ac argymhellir eu bod yn cael eu gwerthu lle bo'n briodol.

Defnyddir meincnodi a thechnegau "sganio gorwel" wrth ddatblygu strategaethau ac achosion busnes ar gyfer newid. Byddir yn meincnodi ag Awdurdodau Lleol eraill, y Sector Cyhoeddus a'r Sector Preifat lle bo'n briodol, bryd bynnag y cyflwynir cynigion i arbed arian o'r gyllideb. Yn ogystal â hynny, defnyddir gwybodaeth feincnodi i gefnogi'r Polisi Rheoli Incwm ac Adennill Costau, ac i werthuso i ba raddau y mae gwasanaethau â ffrwd incwm yn adennill costau. Mae

hyn wedyn yn llywio'r cynigion i gynyddu ffioedd a thaliadau. Defnyddir meincnodi hefyd i asesu gwasanaethau'r Cyngor o ran gwerth am arian, er enghraifft cyrhaeddiad addysgol.

O ran gweithredu partneriaethau'n effeithiol, mae gan y Cyngor Restr Wirio Categori Risg fel rhan o'i broses canfod risg. Mae'r Rhestr Wirio yn cynnwys y canlynol mewn perthynas â risgiau sy'n gysylltiedig â phartneriaeth:

- Ystyried, er enghraifft, yr effaith o weithio gyda sefydliadau yn y sector preifat a/neu'r sector cyhoeddus, fframweithiau atebolrwydd a ffiniau partneriaethau, prosiectau mawr gyda chyd-fentrau, gwasanaethau allanol, rheoli perthynas, rheoli newid/strategaethau ymadael, parhad busnes a rhwymedigaethau cytundebol.

Mae'r Rhestr Wirio ddiweddaraf hefyd yn ffurfio rhan o Fframwaith Rheoli Prosiect diwygiedig y Cyngor.

Mae'r Cyngor wedi datblygu Asesiad Effaith Integredig (IIA) sy'n ymgorffori Amcanion Llesiant y Cyngor, yr egwyddor Datblygu Cynaliadwy (y pum ffordd o weithio), y Gymraeg, Cydraddoldebau a Bioamrywiaeth, i gefnogi penderfyniadau effeithiol a sicrhau cydymffurfiaeth â darnau eraill o ddeddfwriaeth y mae'r Cyngor yn ddarostyngedig iddynt.

Mae'r IIA hefyd yn cynnwys risg partneriaeth fel rhan o'r pum ffordd o weithio. Mae'r IIA yn gofyn y canlynol o dan y pennawd Cydweithredu (gweithio'n weithredol gyda phartneriaid eraill - mewnol ac allanol - i gyflawni amcanion llesiant):

- A yw partneriaid yn nodi, yn deall ac yn rheoli eu rôl yn y bartneriaeth yn y ffordd fwyaf priodol - yn nodi ffactorau sy'n dylanwadu ar lwyddiant y bartneriaeth a'r perthnasoedd, ac yn nodi'r risgiau, yr hyn allai fynd o'i le, yr hyn allai atal y bartneriaeth rhag cyflawni ei hamcanion a'i deilliannau?
- A yw'r risgiau sy'n gysylltiedig â chreu, sefydlu, rheoli a chynnal partneriaethau llwyddiannus wedi'u canfod a'u rheoli? Mae enghreifftiau o'r risgiau y gellid eu hystyried yn cynnwys rhai ariannol a chyfreithiol yn ogystal â rhai sy'n ymwneud ag enw da, gwrthdaro adnoddau, dibynnu ar bartner penodol, a pha mor dda y mae partneriaid eraill yn rheoli risg.

Cymhwyswyd hyn i achosion busnes a phrosiectau fel rhan o Fframwaith Rheoli Prosiectau'r Cyngor. Disgwylir y caiff yr IIA ei gyflwyno fel rhan o Adroddiadau'r Cyngor a'r Cabinet o Hydref 2018.

Mae'r Arweinwyr Gwleidyddol yn ymwybodol o'r rheolau sy'n ymwneud ag aelodaeth pwyllgorau o ran cydbwysedd gwleidyddol a chyfyngiadau ar gyflogau uwch swyddogion. Yn sgil hynny, maen nhw'n gweithio gyda'i gilydd i sicrhau bod enwebiadau'n cwmpasu pob sedd ar y pwyllgorau, y cyrff allanol a'r byrddau partneriaeth.

Gyda nifer fawr o Gynghorwyr newydd yn 2017, bu gwaith dwys rhwng Uwch Gynghorwyr a Swyddogion i hwyluso dealltwriaeth o rolau a gweithrediadau'r sefydliad.

Cynhaliwyd Hyfforddiant Cynefino a Hyfforddiant i Gynghorwyr Newydd ac mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Cabinet wedi gweithio'n agos â'i gilydd gan gynnal nifer o gyfarfodydd ar y cyd.

Cafwyd eglurhad ynghylch rôl yr Hyrwyddwyr Aelodau a'u hatebolrwydd a bydd gofyn iddynt adrodd yn ôl ar eu gwaith a'i effaith ar weledigaeth ac amcanion llesiant y Cyngor.

Mae gan yr Arweinydd a'r Prif Weithredwr rolau arweinyddol diffiniedig ac unigryw sydd wedi'u nodi mewn sawl man yng Nghyfansoddiad y Cyngor. Mae'r mater hwn yn cael ei adolygu yn sgil penodi Cynghorwyr newydd a'r angen i ddiffinio'r rolau a'r cyfrifoldebau priodol yn gliriach a gwahaniaethu rhyngddynt.

Mae'r Uwch Reolwyr wedi ymgymryd ag amrywiaeth o gyrsiau dan faner Academi'r Rheolwyr i sicrhau bod sgiliau a gwybodaeth yn cael eu diweddarau a'u hadnewyddu. Mae hyn wedi creu rhwydweithiau newydd trwy gyfrwng hyfforddi a setiau dysgu gweithredol.

Mae'r System Rheoli Perfformiad yn ei le a chafodd ei adolygu gan system a lansiwyd yn ddiweddar i arfarnu rheolaeth perfformiad sef "Ffocws ar Berfformiad". Trefnwyd gweithdai i drafod templedi newydd gan sicrhau eu bod yn cynnwys Cynlluniau Datblygu Personol sy'n canfod anghenion hyfforddi a datblygu.

Mae yna nifer o bolisiau iechyd a diogelwch ar waith i gynnal iechyd a llesiant y gweithlu, a chefnogir y staff i gynnal eu llesiant corfforol a meddyliol eu hunain. Mae'r polisiau hyn yn cynnwys:

- Polisi Iechyd a Diogelwch Corfforaethol
- Polisi Asesu Risg – Gweithdrefn a Chanllawiau
- Polisi Cymorth Cyntaf yn y Gweithle
- Polisi Offer Sgrîn Arddangos
- Polisi Rheoli Sylweddau Peryglus i Iechyd
- Polisi Cyffuriau ac Alcohol
- Polisi Gweithiwr Unigol
- Cynllun Rheoli Asbestos; a
- Pholisi Stres yn y Gweithle

Mae cefnogaeth o'r maes lechyd Galwedigaethol ar gael i'r holl staff, gan gynnwys asesiadau gan bersonél meddygol hyfforddedig, mynediad i gwnsela, ac addasiadau i weithleoedd/gweithfannau fel eu bod yn cydymffurfio â deddfwriaeth a gofynion anabledd. Mae gwasanaeth 24 awr ar gael ar gyfer cyngor, gwybodaeth a chwmsela ar-lein a thros y ffôn i bob aelod o staff cyflogedig y Cyngor ei ddefnyddio. Cyflwynwyd cynllun Llesiant Dydd Mercher ble y caiff staff eu hannog i ymgymryd â gweithgareddau a hyrwyddwyd gan y Cyngor i wella eu llesiant.

f) Rheoli risgiau a pherfformiad drwy reolaeth fewnol gadarn a thrwy reoli arian cyhoeddus mewn ffordd gadarn.

Ymgwymerwyd â Hunanasesiad o Drefniadau Rheoli Risg Corfforaethol y Cyngor er mwyn sefydlu ei Lefel Aeddfedrwydd Risg ac yn sgil hynny, nodwyd bod:

- y Trefniadau Rheoli Risg yn gweithio ac yn rhan annatod o'r sefydliad

Mae'r Cyngor wedi parhau i fireinio'i drefniadau trwy hunanadolygu ac mae wedi ailstrwythuro'i Gofrestr Risgiau i adlewyrchu gofynion y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae gan y Cyngor Gofrestr a Phrif Swyddog Risg Gorfforaethol ynghyd â Chofrestri Risg ar gyfer Meysydd Gwasanaeth yn eu lle. Mae'r Cofrestri Risg hyn yn cofnodi ac yn adrodd ynghylch materion sy'n ymwneud â rheoli risgiau ynghyd ag achosion allai effeithio ar:

- Gyflawni Amcanion Llesiant y Cyngor;
- Llesiant ein cymunedau a chenedlaethau'r dyfodol;
- Y sefydliad (CBSMT).

Mae gan y Cyngor hefyd broses ar gyfer Asesu Effaith Cydraddoldeb sy'n galluogi awduron i nodi unrhyw fygythiadau (effeithiau negyddol) a/neu gyfleoedd (effeithiau cadarnhaol) sy'n gysylltiedig â chynigion, yn adroddiadau'r Cyngor a'r Cabinet ac a allai effeithio ar Grwpiau Gwarchodedig, yn unol â gofynion Deddf Cydraddoldeb 2010.

Mae Rheoli Risg yn elfen allweddol o Fframwaith Rheoli Prosiectau'r Cyngor i sicrhau ei fod wedi'i ymgorffori ym mhob lefel o raglenni a phrosiectau ar draws y Cyngor. Mae Rheoli Risg yn parhau i fod yn rhan annatod o Raglen Newid y Cyngor. Mae hyn yn cynnwys Rhaglen Logio Risgiau a Phroblemau sy'n cael ei monitro a'i chofnodi bob chwarter.

Fel rhan o Raglen Waith Craffu'r Cyngor, mae risgiau a phroblemau, ynghyd â chamau i'w lliniaru, yn cael eu monitro a'u cofnodi yn Adroddiadau'r Cynllun Llesiant. Cyflwynir y rhain i'r Pwyllgorau Craffu perthnasol yn unol â Chynllun Llesiant y Cyngor.

Mae Rheoli Risg yn rhan annatod o Becyn Cymorth Caffael y Cyngor sy'n helpu adrannau a staff i gaffael nwyddau a gwasanaethau. Mae hyn oll yn cynorthwyo'r Gwasanaeth Caffael i reoli disgwyliadau'r rhanddeiliaid, ac yn hyrwyddo deilliannau sydd o fewn lefel goddefgarwch y Cyngor ar gyfer risg.

Mae gan y Cyngor Strategaeth Rheoli Risg gymeradwy sy'n cynnwys Datganiad Polisi ar gyfer Rheoli Risg Corfforaethol. Adolygir y Polisi a'r Strategaeth Rheoli Risg yn flynyddol i sicrhau ei fod yn parhau i ddarparu proses effeithiol a systematig ar gyfer canfod a rheoli risg o fewn y Cyngor, a'i fod yn gwireddu amcanion Polisi Rheoli Risg y Cyngor.

Caiff pob Risg Gorfforaethol ei dyrannu i Aelod Portffolio, Swyddog Arweiniol y Tîm Rheoli Corfforaethol, a Swyddogion Arweiniol eraill, er mwyn sicrhau bod llinellau cyfrifoldeb ac ymwybyddiaeth glir yn bodoli ar bob lefel o'r Cyngor.

Er mwyn cefnogi'r dasg o reoli pob Risg Gorfforaethol, mae Aelodau'r Tîm a Phartneriaid Allweddol hefyd wedi'u henwi yn y Gofrestr Risg Gorfforaethol.

O fewn Cofrestri Risg y Prif Swyddog a'r Maes Gwasanaeth, caiff pob risg/problem ei gyfeirio at Berchennog y Risg, Aelodau'r Tîm a'r Partneriaid Allweddol. Mae'r risgiau/problemau a gofnodwyd yn Log Risgiau'r Rhaglen Rheoli Newid wedi'u cyfeirio at yr Uwch Swyddog Cyfrifol.

Mae'r Bwrdd Cyllideb, sy'n cynnwys Arweinydd y Cyngor, yr Aelod Cabinet dros Lywodraethiant a Gwasanaethau Corfforaethol, y Prif Weithredwr (Cadeirydd), y Dirprwy Brif Weithredwr a'r Prif Swyddog Cyllid, yn cwrdd bob mis i graffu ar berfformiad y gwasanaeth mewn perthynas â'r cyllidebau. Lle ceir problemau ariannol, gwahoddir y Prif Swyddogion, ynghyd ag Aelodau'r Cabinet, i'r Bwrdd Cyllideb i gynnig esboniadau a ffyrdd o'u datrys. Mae'r Cabinet yn ystyried Datganiadau Monitro'r Gyllideb yn ffurfiol bob chwarter.

Ynghyd â chyngor a thrafodaeth briodol, mae'r Cynghorwyr yn cael adroddiadau a dadansoddiad manwl i gefnogi'u penderfyniadau.

Mae'r cynghorwyr yn cael mynediad electronig i bapurau'r pwyllgorau wrth iddynt gael eu cyhoeddi, ac maen nhw hefyd yn cael hyfforddiant statudol ac anstatudol parhaus i gefnogi'u rôl fel y sawl sy'n gwneud penderfyniadau.

Mae achosion busnes sy'n cefnogi cynigion ar gyfer lleihau cyllidebau yn darparu'r sail resymegol i'r opsiynau a'r argymhellion, a lle bo'n briodol maen nhw'n cynnwys gwybodaeth meincnodi briodol ac asesiadau risg a chydaddoldeb. Caiff y rhain eu hystyried gan y Cabinet,

y Pwyllgorau Craffu, y Pwyllgor Archwilio a'r Cyngor, a byddir yn ymgysylltu ac yn ymgynghori yn eu cylch â phob rhanddeiliad.

Mae gan y Cyngor Restr Wirio Categori Risg fel rhan o'i broses canfod risg. Mae hyn yn anelu at sicrhau bod y broses canfod risg yn cael ei gwneud mewn modd strwythuredig er mwyn sicrhau bod pob categori risg posibl yn cael ei ystyried yn hytrach na'r rhai cychwynnol yn unig.

Mae'r Rhestr Wirio yn seiliedig ar fodel a ddefnyddir yn eang sef PESTLE (Gwleidyddol, Economaidd, Cymdeithasol, Technolegol, Cyfreithiol ac Amgylcheddol). Mae'r Rhestr Wirio hon wedi'i hadolygu a'i diweddarau mewn ymgynghoriad â meysydd gwasanaeth ar draws y Cyngor i ystyried gofynion risg y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae'r Rhestr Wirio hefyd wedi'i diweddarau i adlewyrchu meysydd risg eraill, er enghraifft mewn perthynas â phartneriaethau, caffael ac enw da.

Mae Diwylliant hefyd wedi'i ychwanegu fel Categori Risg i sicrhau bod y Cyngor yn ystyried risg o safbwynt llesiant amgylcheddol, cymdeithasol, economaidd a diwylliannol. Mae'r pum ffordd o weithio (Hirdymor, Atal, Integreiddio, Cynnwys, Cydweithio) hefyd wedi'u hychwanegu at y Rhestr Wirio i sicrhau eu bod yn cael eu hystyried wrth ddatblygu Cynlluniau Gweithredu Risg.

Paratowyd Cofrestr Risg Gorfforaethol y Cyngor gan ddefnyddio cyfuniad o'r ffynonellau risg canlynol:

- y Risgiau Corfforaethol a nodwyd yng Nghofrestr Risg Gorfforaethol y flwyddyn flaenorol;
- trwy ddadansoddi a grwpio:
 - y risgiau a gafodd sgôr o 12 neu uwch yng Nghofrestr y Prif Swyddog a'r Gofrestr Risg Gwasanaeth;
 - y problemau a nodwyd yng Nghofrestr y Prif Swyddog a'r Gofrestr Risg Gwasanaeth;
 - y Gweithdai Canfod Risgiau a gynhaliwyd ar gyfer y Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Cynghorwyr.

Mae'r Cyngor wedi datblygu Asesiad Effaith Integredig (IIA) sy'n ymgorffori Amcanion Llesiant y Cyngor, yr egwyddor Datblygu Cynaliadwy (y pum ffordd o weithio), y Gymraeg, Cydraddoldebau a Bioamrywiaeth, i gefnogi penderfyniadau effeithiol a sicrhau cydymffurfiaeth â darnau eraill o ddeddfwriaeth y mae'r Cyngor yn ddarostyngedig iddynt. Cymhwyswyd hyn i achosion busnes a phrosiectau fel rhan o Fframwaith Rheoli Prosiectau'r Cyngor. Mae disgwyl y caiff yr IIA ei gyflwyno ar gyfer Adroddiadau'r Cyngor a'r Cabinet yn ystod 2018/19.

Mae gan y Cyngor chwe Phwyllgor Craffu, sef: Pwyllgor Craffu'r Drefn Lywodraethol, Perfformiad, Newid Busnes a Gwasanaethau Corfforaethol, Pwyllgor Craffu Dysgu a GAALIPPHI (Gwasanaethau Addysg yr Awdurdod Lleol ar gyfer Plant a Phobl Ifanc), Pwyllgor Craffu Gwasanaethau Cymdogaeth, Cynllunio a Chefn Gwlad, Pwyllgor Craffu Adfywio ac Amddiffyn y Cyhoedd (hefyd Pwyllgor Troseddu ac Anhwylder), a Phwyllgor Craffu'r Gwasanaethau Cymdeithasol. Mae'r pwyllgorau hyn yn cwrdd oddeutu pob chwe wythnos. At hynny, mae yna

Gydbwyllgor Craffu sy'n cynnwys yr holl Gynghorwyr Craffu a'r Aelodau Cyfetholedig. Mae'r Gydbwyllgor Craffu'n cwrdd pan gwyd problem neu eitem sy'n effeithio ar bob un o'r pwyllgorau craffu. Cyfarfu'r Gydbwyllgor Craffu unwaith y llynedd i ystyried y cynigion drafft ar gyfer y gyllideb. Gwnaeth y Cyd-bwyllgor Craffu gwrdd nifer o weithiau yn ystod 2018/2019 i ystyried cynigion cyllideb.

Mae'r Cyngor yn gosod allan rolau a chyfrifoldebau perthnasol y Cynghorwyr craffu yng Nghyfansoddiad y Cyngor. Mae'r Pwyllgorau Craffu hyn yn cynnwys aelodau lleol etholedig (Cynghorwyr) nad ydynt yn rhan o Gabinet y Cyngor, ynghyd â chynrychiolwyr cyfetholedig. Eu rôl yw monitro perfformiad, herio cynigion gwariant y Cyngor, adolygu gwasanaethau, cyfrannu at ddatblygu polisiâu, archwilio gwaith darparwyr gwasanaethau cyhoeddus lleol eraill a hyrwyddo ymgysylltiad y cyhoedd â'r broses ddemocrataidd. Yn ogystal â chael aelodau o'r cyhoedd a gyfetholwyd i bob un o'r pwyllgorau craffu, mae yna aelodau cyfetholedig sy'n cynrychioli'r sector gwirfoddol a'r Fforwm Ieuenctid. Yn ystod 2018/19, cododd nifer o faterion mewn perthynas â phresenoldeb y Fforwm Ieuenctid ac aelodau cyfetholedig y sector gwirfoddol. Er mwyn mynd i'r afael â'r rhain, daeth rhai newidiadau i rym mewn perthynas ag aelodau'r Fforwm Ieuenctid, ac mae'r rhain wedi arwain at welliant i nifer o'r Pwyllgorau. Mae proses debyg yn mynd rhagddi ar hyn o bryd mewn perthynas â swyddi gwag sy'n gysylltiedig ag aelodau cyfetholedig o'r sector gwirfoddol.

Gall y Pwyllgorau Craffu "alw i mewn" holl benderfyniadau'r Cabinet. Anfonir dolen at bob Cynghorydd i agenda'r Cabinet. Hysbysir Aelodau'r Pwyllgor Craffu o'r cofnodion/penderfyniadau er mwyn iddynt benderfynu a ydynt am "alw penderfyniad i mewn". Yn ystod 2018/19, ni chafodd unrhyw un o benderfyniadau Cabinet ei "alw i mewn". Mae Aelodau'r Cabinet yn mynychu cyfarfodydd y Pwyllgorau Craffu yn rheolaidd lle cânt eu herio ynghylch eu meysydd cyfrifoldeb. Mae presenoldeb Aelodau Cabinet wedi amrywio yn ystod 2018/19. Caiff ei nodi, fodd bynnag, heb Raglen Waith Flynyddol y Cabinet, nad yw pynciau y gellid craffu arnynt yn gynt yn y broses ddatblygu yn cael eu derbyn nes 7 niwrnod cyn bod cyfarfod y Cabinet yn digwydd. Mae hyn yn isafu'r cyfleoedd sydd gan bwyllgorau craffu gyfranogi yng nghamau cynllunio gweithgareddau'r Cabinet.

Ym mis Medi 2018, cyhoeddodd Swyddfa Archwilio Cymru ei adroddiad "*Trosolwg a Chraffu: Ffit i'r dyfodol?*". Roedd yr adroddiad hwn yn astudiaeth genedlaethol dros bob un o'r 22 cyngor yng Nghymru a oedd yn archwilio pa mor ffit i'r dyfodol oedd eu swyddogaethau craffu. Gorffennodd yr adroddiad drwy ddweud am CBSMT "*Mae'r Cyngor yn dechrau ymateb i wendidau yn ei drefniadau craffu a throsolwg, ond mae gwaith pellach ar ôl i'w wella o ran ymateb i heriau cyfredol a'r dyfodol.*" Hefyd, fe gafwyd nifer o gynigion o ran gwella y ma'er Cyngor yn mynd i'r afael â nhw ar hyn o bryd.

Yn Ebrill 2019 gwaneth Swyddfa Archwilio Cymru gyflwyno ei Llythyr Archwilio Blynyddol sy'n amlygu ei phryderon o'r heriau ariannol sy'n wynebu'r Cyngor gan ddatgan fod "*yr heriau sy'n wynebu'r Cyngor yn sylweddol.*" Gwnaeth llythyr dilynol oddi wrth Swyddfa Archwilio Cymru

dyddieidg Mai 2019 hefyd amlygu ei phryderon dros lywodraethu a threfniadau craffu yn CBSMT gan argymhell cyhoeddi rhaglen waith mynd rhagddi i'r Cabinet. Nododd y llythyr hefyd yr heriau allweddol y mae'r Cyngor yn eu hwynebu fel:

- *Sefyllfa ariannol;*
- *Pwysau'r gwasanaeth;*
- *Arweiniad a chapasiti; a*
- *Llywodraethu.*

Ymhellach at lythyr Swyddfa Archwilio Cymru'n mynegi phryderon mae Gweinidog Llywodraeth Cymru dros Dai a Llywodraeth Leol wedi cadarnhau y bydd CBSMT yn cael ei ddarparu â chefnogaeth ffurfiol o dan adran 28 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009, mae hyn yn cynnwys penodi dau ymgynghorydd allanol i gynorthwyo'r Cyngor i ddynodi'r prif heriau y mae'n eu hwynebu a hefyd gweithroedd gofynnol i lywio'r pecyn cymorth.

Mae Amcanion Llesiant y Cyngor wedi'u hadrodd yn gyson i'r holl Bwyllgorau Craffu a gellir gweld hynny yn agendâu a chofnodion y cyfarfodydd. Newidiodd y broses hon yn 2018/19, pan gafodd bob un o Nodau Llesiant y Cyngor eu hadrodd yn y Pwyllgor Craffu Llywodraethu, Perfformiad, Newid Busnes a Gwasanaeth Corfforaethol. Daeth y newid hwn i fodolet h i alluogi Cadeirydd pob pwyllgor craffu i dderbyn diweddariad ar y cynnydd a wnaed yn erbyn y Nodau Llesiant ar yr un pryd, gan felly leihau'r cyfleoedd am ymagwedd seilo i graffu ar gynnydd a gafodd eu gwneud i ddigwydd.

Mae'r Cyfansoddiad hefyd yn nodi cylch gorchwyl y Pwyllgorau Craffu. Bob blwyddyn, mae Pwyllgorau Craffu'r Cyngor yn cynhyrchu Adroddiad Blynyddol sy'n edrych yn ôl ar waith pob un o Bwyllgorau Craffu'r Cyngor yn ystod "y flwyddyn fwrdeistrefol". Cyflwynwyd yr Adroddiad Blynyddol ar gyfer 2018/19 i'r Cyngor yn ystod mis Gorffennaf 2019.

Sefydlwyd Cydbwyllgor Craffu Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Cwm Taf yn ystod 2016/17 (CBSMT a CBSRCT) gyda'r rôl o graffu a herio gwaith y Bwrdd hwnnw. Darparwyd hyfforddiant i'r Cynghorwyr ynghylch eu rôl ar y Cydbwyllgor Craffu hwnnw gan CLILC. Yn dilyn etholiadau Llywodraeth Leol ym Mai 2017, mae'r Cyngor wedi cynnal rhaglen hyfforddi i Gynghorwyr.

Mae aelodau'r Bwrdd Rheoli Newid yn cynnwys Aelodau'r Cabinet. Yn sgil hynny, caiff diweddariadau misol eu paratoi ar ei gyfer. Mae'r deilliannau a'r cynnydd yn cael eu hadrodd i'r Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Uwch Grŵp Arweinyddiaeth, unwaith eto bob mis. Darperir adroddiadau chwarterol i'r Cabinet sy'n cynnwys gwybodaeth ar gynnydd. Mae'r cynnydd tuag at gyflawni deilliannau'n cael ei herio yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Craffu Trefn Lywodraethol. Mae pob cyfarwyddiaeth yn cynnal Cyfarfodydd Uwch Reolwyr er mwyn cyflwyno adroddiadau ar Gynlluniau Darparu Gwasanaethau.

Mae'r datganiadau ar Osod y Gyllideb, Monitro'r Gyllideb ac Alldro'r Gyllideb yn dilyn templed cyson sef yr union fformat a adroddir i'r Bwrdd Cyllideb a'r Cabinet. Caiff y dasg o gyflwyno arbedion cymeradwy ei fonitro gan y Grŵp Llywio'r Rhaglen Rheoli Newid a'r Bwrdd Cyllideb.

Mae dogfennau'r Cyngor ar y Rheolau, y Gweithdrefnau a'r Cyfansoddiad sy'n ymwneud â Chyllid yn cynnwys canllawiau, cyfarwyddyd a threfniadau manwl ar gyfer y staff. O bryd i'w gilydd, fe'u hadolygir er mwyn sicrhau eu bod yn parhau'n berthnasol ac yn addas i'r diben. Mae angen diweddar'u Rheolau Gweithdrefn Ariannol ac elfennau eraill o'r Cyfansoddiad i adlewyrchu'r newidiadau sydd wedi digwydd yn y blynyddoedd diwethaf.

Mae Rheoli Risg yn hysbysu'r Cynllun Archwilio Mewnol sy'n cael ei osod am y flwyddyn, a phob blwyddyn bydd Archwiliad Mewnol yn canolbwyntio ar nifer o Risgiau Corfforaethol fel rhan o'u gwaith archwilio.

Mae'r broses Rheoli Risg yn llywio'r Cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer y flwyddyn, a phob blwyddyn bydd yr Archwiliad Mewnol yn canolbwyntio ar nifer o Risgiau Corfforaethol fel rhan o'u gwaith archwilio.

Dyfeisiwyd y Cynllun Archwilio Mewnol fel ei fod yn defnyddio strategaeth sy'n seiliedig ar risg. Mae adroddiadau unigol yr Archwiliadau Mewnol yn cynnig sylwadau ar y trefniadau sy'n ymwneud â rheolaeth risg a rheolaeth fewnol. Yn unol â'r Cynllun Archwilio, caiff y broses Rheoli Risg ei hadolygu o bryd i'w gilydd gan Archwiliad Mewnol.

Mae Adroddiad Blynyddol yr Archwiliad Mewnol ar gyfer y flwyddyn ariannol 2018/2019 yn ymgorffori barn y Rheolwr Archwilio, ac mae wedi'i gyhoeddi a'i gyflwyno i Bwyllgor Archwilio'r Cyngor. Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn, rhoddodd yr Archwiliad Mewnol farn foddhaol ar yr amgylchedd rheoli mewnol, y trefniadau rheoli risg a'r trefniadau llywodraethu ar gyfer 2018/19.

Ar gyfer 2018/2019 cyflawnodd y Cyngor Wasanaeth Archwilio Mewnol mewn tŷ sydd yn cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Secotr Cyhoeddus. Ymgwymerodd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol â rhaglen flynyddol gynhwysfawr yn seiliedig ar y cynllun asesu risg. Ar ddiwedd 2018/2019 dechreuodd y Cyngor ar ei drefniant rhannu gwasanaeth ar gyfer darparu gwasanaethau archwilio mewnol dechreuodd y gwasanaeth archwilio mewnol rhanbarthol weithgaredd gweithredol yn Ebrill 2019 a chaiff ei weithredu ar y cyd rhwng CBSMT, Cyngor Rhondda Cynon Taf, Cyngor Pen-y-bont ar Ogwr a Chyngor Bro Morgannwg.

Mae'r Cyngor yn cyfranogi yn y Fenter Twyll Cenedlaethol ac mae gwaith yr Archwiliad Mewnol yn cynnwys prosesu cydweddau data'r Fenter Twyll Cenedlaethol a gwaith perthnasol arall.

Mae gan y Cyngor Bolisi Chwythu'r Chwiban a Pholisi Gwrth-dwyll a Llygredigaeth. Mae'r Polisiâu hyn yn cynnwys canllawiau a ffyrdd o adrodd ynghylch twyll i nifer o bwyntiau cyswllt o fewn y Cyngor a thu allan, e.e. yr heddlu, yr archwilwyr allanol, yr ombwdsmon ayyb.

Mae'r Gwasanaeth Refeniw a Budd-daliadau yn defnyddio nifer o fesurau i ganfod twyll wrth hawlio budd-daliadau neu leihad i'r dreth gyngor, ac mae'n ymdrin â'r materion hyn trwy ddilyn camau gweithredu diffiniedig a all arwain at achosion llys ac erlyniadau troseddol.

Mae gan y Cyngor Bwyllgor Archwilio gweithredol ac effeithiol sy'n cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014. Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor yn cydymffurfio â'r canllawiau arferion gorau.

Mae'r Pwyllgor Archwilio yn cwrdd oddeutu bob chwe wythnos. Fe'i cadeirir yn annibynnol gan aelod o grŵp gwleidyddol nad yw mewn grym. Mae cynrychiolwyr o'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol a'r Archwilwyr Allanol yn bresennol ym mhob cyfarfod. Mae'r holl gyfarfodydd yn cael eu cofnodi ac yn agored i'r cyhoedd. Caiff yr holl gofnodion eu cyhoeddi. Mae cofnodion ac agendâu'r cyfarfodydd yn cael eu cynnal a'u cadw ar system weinyddol y Gwasanaeth Democraidd. Darperir hyfforddiant i'r Cynghorwyr o bryd i'w gilydd ac yn ôl y gofyn.

Mae trefniadau effeithiol ar waith ar gyfer casglu, storio, defnyddio a rhannu data yn ddiogel, gan gynnwys prosesau i ddiogelu data personol. Er mwyn bod yn barod i weithredu'r Rheoliadau Diogelu Data Cyffredinol (y GDPR) a ddaeth i rym ar 25 Mai, 2018, mae'r Swyddog Diogelu Data wedi paratoi'r holl ddogfennau perthnasol ac yn parhau i gynnig hyfforddiant i'r Staff a'r Cynghorwyr ar weithredu'r ddeddfwriaeth. Mae adolygiadau o'r prosesau data cyfredol wedi'u cynnal.

Mae'r Cyngor yn aelod o Gytundeb Rhannu Gwybodaeth Personol Cymru (WASPI) ac fel y cyfryw, bydd yn ymrwymo i gytundebau WASPI wrth rannu gwybodaeth â phartneriaid sydd hefyd yn rhan o'r cytundeb. Mewn achosion lle nad yw rheolwr data yn aelod o'r WASPI, mae protocolau ar waith a fydd yn cynorthwyo'r dasg o rannu gwybodaeth personol.

Mae adolygu ac archwilio ansawdd a chywirdeb y data a ddefnyddir wrth lunio penderfyniadau a monitro perfformiad, yn ffurfio rhan o'r her sy'n ymwneud â'r ffurflenni chwarterol, y ffurflenni statudol, cyfarfodydd y pwyllgorau craffu, y broses hunanwerthuso, a chyfarfodydd y Bwrdd Perfformiad. Mae'r gwaith hwn yn cael ei adolygu ar hyn o bryd i gyd-fynd â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae'r broses gyllidebol flynyddol yn cwmpasu cynlluniau ariannol tymor canolig, a bwriedir i benderfyniadau'r gyllideb gyd-fynd ag amcanion llesiant, cynlluniau rheoli asedau a strategaeth y gweithlu. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig a gymeradwywyd gan y Cyngor

yn cwmpasu cyfnod o bedair blynedd ac ar hyn o bryd, mae cyllideb gytbwys wedi'i gosod ar gyfer blwyddyn 1 a diffygion wedi'u nodi yn y gyllideb ddangosol ar gyfer blynyddoedd 2 i 4 (yn seiliedig ar dybiaethau a gofnodwyd).

g) Defnyddio arferion gweithio da o ran tryloywder, adrodd ac archwilio i sicrhau atebolrwydd effeithiol.

Mae holl agendâu, adroddiadau a chofnodion y Pwyllgor yn cael eu hysgrifennu, eu cyfathrebu a'u cyhoeddi ar wefan y Cyngor er sylw'r cyhoedd a rhanddeiliaid eraill. Mae'r rhain ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg. Caiff cyfarfodydd llawn y Cyngor a chyfarfodydd Cynllunio eu gweddarddu.

Caiff adroddiadau eu herio gan swyddogion fel rhan o'r drefn llywodraethu (e.e. Grŵp Llywio Rheoli Newid) a chyn iddynt gael eu cyflwyno i'r Cabinet a'r Cyngor trwy'r Tîm Rheoli Corfforaethol a chyfarfodydd y Rheolwyr Gwasanaeth. Mae hyn yn fodd o sicrhau cydbwysedd rhwng y lefel gywir o wybodaeth ar gyfer tryloywder a'r gallu i wneud penderfyniad cywir.

Mae Aelodaeth y Pwyllgorau, Presenoldeb, Datganiadau mewn Cyfarfodydd, Buddiannau Cofrestredig a Chynrychiolaeth Cynghorwyr ar Gyrrff Allanol, yn cael eu monitro a'u cyhoeddi ar wefan y Cyngor a'u cynnwys yn Adroddiadau Blynyddol y Cynghorwyr.

Caiff adroddiad ar y Taliadau a roir i Gynghorwyr etholedig ei gyhoeddi'n flynyddol ar Wefan y Cyngor a'i ddiweddarau gydag unrhyw newidiadau trwy gydol y flwyddyn ariannol. Mae'r holl wybodaeth hon hefyd yn cael ei hadrodd i Banel Cydnabyddiaeth Annibynnol Cymru (IRPW).

Cyhoeddwyd Adroddiad Perfformiad a Chynnydd Blynyddol ar gyfer 2017/18 ar 24 Medi 2018. Mae'r Cyngor wedi cyhoeddi cynllun blaengar sy'n dwyn y teitl "Ffocws ar y Dyfodol - Llesiant yn ein Cymuned 2017-2022".

Cyflwynir Datganiadau Ariannol Blynyddol er cymeradwyaeth y Cyngor Llawn yn dilyn Archwiliad Allanol gan Swyddfa Archwilio Cymru. Mae hyn yn ofyniad statudol. Fel rhan o gymeradwyaeth flynyddol y Cyngor o Gyllideb y flwyddyn nesaf ("Gofynion y Gyllideb a'r Dreth Gyngor - Dadl ar Gyflwr y Cyngor"), bydd y Prif Swyddog Cyllid yn rhoi sylwadau ar gadernid yr amcangyfrifon a digonolrwydd y cronfeydd wrth gefn.

Dangosir y ffordd y defnyddir adnoddau'r Cyngor i gyfrannu at yr Amcanion Llesiant yn Adroddiad y Gyllideb.

Mae argymhellion o Adroddiad Gwella Blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru (gan gynnwys yr arferion gorau) hefyd yn cael eu hystyried.

Cyflwynir diweddariadau'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig i'r Cyngor hefyd cyn iddynt gael eu cymeradwyo'n ffurfiol.

Mae'r Datganiad Cyfrifon Blynyddol yn cael ei lunio ar sail Cod Ymarfer y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a ddilynir gan bob awdurdod lleol. Mae hyn yn sicrhau adroddiadau cyson sy'n caniatáu cymariaethau a meincnodau ystyrion. Mae amserlenni statudol yn eu lle ar gyfer cwblhau a chyhoeddi'r dasg hon. Mae'r cyfrifon blynyddol a archwiliwyd yn cynnwys data cyfyngedig ar berfformiad.

Ymglymerir ag asesiad blynyddol o'r modd y cymhwysir egwyddorion y Fframwaith Llywodraethu sy'n ymwneud â nifer o swyddogion allweddol ac aelodau'r Tîm Rheoli Corfforaethol gan gynnwys y Prif Weithredwr, y Dirprwy Brif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Swyddog Adran 151, a hefyd y Cynghorwyr yn rhinwedd eu cyfrifoldebau pwyllgor, e.e. Pwyllgor Archwilio, Pwyllgor Craffu'r Drefn Lywodraethol, Perfformiad, Newid Busnes a Gwasanaethau Corfforaethol.

Mae'r broses asesu yn golygu cymharu trefniadau presennol y Cyngor yn erbyn y rhestr wirio a gyhoeddir gan CIPFA/SOLACE. Mae'r swyddogion allweddol yn cyfrannu at y rhestr wirio hon a darperir tystiolaeth i gefnogi unrhyw sylwadau a ddaw i'r fei. Mae'r rhestr wirio, y gwerthusiadau a'r dystiolaeth yn cael eu gwerthuso'n annibynnol gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol. Bydd y Tîm Rheoli Corfforaethol, y Pwyllgorau Craffu ac Archwilio, a Swyddfa Archwilio Cymru yn adolygu ac yn gwerthuso unrhyw gamau gwella sy'n deillio o gwblhau'r Rhestr Wirio a fersiwn drafft y Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Mae'r broses asesu a chanlyniadau'r asesiad yn cael eu cyhoeddi yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Mae'r camau gwella wedi'u cynnwys mewn system a ddefnyddir i Fonitro Cynllun Gweithredu Corfforaethol yr Awdurdod sef y "System AAPs" (Cynlluniau Gweithredu ar gyfer Archwilio ac Arolygu).

Mae'r Cyngor yn perthyn i nifer o drefniadau sy'n rhannu gwasanaethau. Mae'r gwasanaethau a rennir yng ngofal Awdurdodau Arweiniol ac yn dilyn eu trefniadau llywodraethu hwy. At hynny, mae yna drefniadau penodol ar waith ar gyfer adrodd ar berfformiad, defnyddio adnoddau a materion llywodraethu pwysig eraill a sefydlwyd ar gyfer gwahanol bartneriaethau neu wasanaethau a rennir.

Mae'r Cyngor wedi cyflwyno proses ar gyfer monitro adroddiadau ar Archwilio, Rheoleiddio ac Arolygu Allanol ynghyd â'u gweithredoedd/argymhellion. Mae hyn yn golygu bod y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gwirio pob adroddiad ac yn cynnal system fonitro ei hun. Cyflwynir adroddiadau i'r Tîm Rheoli Corfforaethol a'r Pwyllgor Archwilio, gan gynnwys rhai sy'n rhoi gwybod am gynnydd diweddaraf yr argymhellion.

Mae herio cyfoedion yn rhan o drefniadau herio perfformiad. Mae'r gwaith hwn yn cael ei adolygu ar hyn o bryd i gyd-fynd â'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Mae heriau cyfoedion ynghyd ag adolygiadau ac arolygiadau gan gyrff rheoleiddio, yn cael eu croesawu fel ffyrdd o ennill sicrwydd ynghylch y modd y cyflenwir gwasanaethau neu fel ffyrdd o ganfod cyfleoedd i wella. Mae cysylltiadau da yn bodoli gyda Swyddfa Archwilio Cymru, Estyn, Rheoleiddwyr y Gwasanaethau Cymdeithasol yn ogystal â rheoleiddwyr, comisiynwyr a rhanddeiliaid allweddol eraill.

Ymgwymerodd Arolygaeth Gofal Cymru ag archwiliad o wasanaethau i blant yn CBSMT yn ystod Ebrill a Mai 2018. Cafodd canfyddiadau eu hadroddiad eu cyhoeddi yn Awst 2018 gan ddarparu canlyniadau gwerthfawr am eu gwaith sy'n cynnwys sylwadau cadarnhaol ar weithredu gwasanaethau yn ogystal â dynodi nifer o feysydd ar gyfer gwella y mae'r Cyngor yn ymroddedig i fynd i'r afael â nhw.

Yn 2018/19 gwnaeth y Cyngor weithredu Gwasanaeth Archwilio Mewnol ei hun sy'n cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn ymgymryd â rhaglen waith gynhwysfawr flynyddol ar sail cynllun a aseswyd o ran risg. Ar ddiwedd 2018/2019 dechreuodd y Cyngor ar drefniant gwasanaeth a rennir ar gyfer darparu gwasanaethau archwilio mewnol.

Mae gan y Cyngor Bwyllgor Archwilio gweithredol ac effeithiol sy'n cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 a Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru)(Diwygio) 2018. Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor yn cydymffurfio â'r canllawiau arferion gorau. Fe'i cadeirir yn annibynnol gan aelod o'r grŵp gwleidyddol nad yw mewn grym.

Ymgynghorir â'r Pwyllgor Archwilio, y Tîm Rheoli Corfforaethol a chynghorwyr a swyddogion allweddol eraill ynghylch y meysydd archwilio i'w cynnwys yn y cynllun blynyddol. Ar ddiwedd y flwyddyn ariannol, mae'r Rheolwr Archwilio yn ysgrifennu Adroddiad Blynyddol a Barn ynghylch yr amgylchedd rheoli, trefniadau'r Cyngor ar gyfer rheoli risg a llywodraethu, gan ddefnyddio'r gwaith a gwblhawyd trwy gydol y flwyddyn fel sail i lunio barn. At hynny, caiff y farn ei gosod yn Natganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor ac mae'n llywio'i gynnwys.

Mae gan y Cyngor Restr Wirio Categori Risg fel rhan o'i broses canfod risg. Mae'r Rhestr Wirio wedi'i hadolygu a'i diweddarau mewn ymgynghoriad â meysydd gwasanaeth ar draws y Cyngor er mwyn ystyried gofynion risg y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae'r Rhestr Wirio hefyd wedi'i diweddarau i adlewyrchu meysydd risg eraill mewn perthynas â phartneriaethau, caffael ac enw da.

Mae risg yn rhan annatod o'r broses gaffael. Mae'r Bwrdd Caffael a'r Grŵp Llywio Rheoli Newid yn ystyried risgiau trwy bob adroddiad ar byrth caffael.

Mae gan y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gylch Gorchwyl manwl sy'n nodi'r trefniadau ar gyfer nifer o faterion gan gynnwys rolau a chyfrifoldebau, cyfranogiad y cyhoedd, llywodraethiant a rheolaeth, yn ogystal ag atebolrwydd i'r Bwrdd ac amrywiaeth o bartneriaethau eraill.

4. ADOLYGU EFFEITHIOLRWYDD

O leiaf unwaith bob blwyddyn, mae'r Cyngor yn gyfrifol am gynnal adolygiad o effeithiolrwydd ei Fframwaith Llywodraethu, gan gynnwys y system rheolaeth fewnol.

Bob blwyddyn, cynhelir adolygiad ac asesiad o effeithiolrwydd y modd y cymhwysir egwyddorion y Fframwaith Llywodraethu, gan nifer o swyddogion allweddol ac aelodau'r Tîm Rheoli Corfforaethol, megis y Prif Weithredwr, y Dirprwy Brif Weithredwr, y Swyddog Monitro, y Swyddog Adran 151, a hefyd Cynghorwyr trwy gyfrifoldebau eu pwyllgorau, e.e. y Pwyllgor Archwilio a Phwyllgor Craffu'r Drefn Lywodraethol, Perfformiad, Newid Busnes a Gwasanaethau Corfforaethol.

Mae'r broses asesu yn golygu cymharu trefniadau presennol y Cyngor yn erbyn y rhestr wirio a gyhoeddwyd gan Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA)/ Cymdeithas Prif Weithredwyr ac Uwch Reolwyr Awdurdodau Lleol (SOLACE). Mae'r swyddogion allweddol yn cyfrannu at y rhestr wirio hon a darperir tystiolaeth i gefnogi unrhyw sylwadau a ddaw i'r fei. Yna, mae'r rhestr wirio, y gwerthusiadau a'r dystiolaeth yn cael eu gwerthuso'n annibynnol gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol. Bydd y Tîm Rheoli Corfforaethol, Pwyllgor Craffu'r Drefn Lywodraethol, y Pwyllgor Archwilio, a Swyddfa Archwilio Cymru, yn adolygu ac yn gwerthuso fersiwn drafft y Datganiad ac unrhyw gamau gwella sy'n deillio o gwblhau'r Rhestr Wirio.

Mae'r broses asesu ynghyd â'i chanlyniadau yn cael eu cyhoeddi yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Cynhaliodd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol a swyddogion allweddol y Cyngor adolygiad yn seiliedig ar ganllawiau CIPFA/SOLACE er mwyn sicrhau bod tystiolaeth ar gael i gefnogi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol, nodi'r bylchau lle nad oedd hynny'n wir, ac adolygu effeithiolrwydd y trefniadau presennol.

Drwy gydol 2018/19, mae'r Cyngor wedi cynnal ac adolygu'i system rheolaeth fewnol mewn sawl ffordd. Yn benodol:

Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi cynllunio adolygiadau o'r gweithdrefnau rheoli mewnol, a threfniadau rheoli risg a llywodraethu ar draws adrannau ac ar draws ystod o swyddogaethau o fewn y Cyngor. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi gweithio i'w Gynllun ar gyfer 2018/19. Cyhoeddwyd adroddiadau ar ôl cwblhau aseiniadau a'u dosbarthu i'r rheolwyr. Mae cynlluniau gweithredu wedi'u cynnwys yn system y Cyngor ar gyfer Archwilio ac Arolygu (yr AAPs).

Mae cofnodion ac agendâu'r Pwyllgor Archwilio yn dangos bod archwiliadau mewnol, archwiliadau allanol (Swyddfa Archwilio Cymru) ac adroddiadau asiantaethau rheoli/arolygu allanol eraill, wedi'u cyflwyno i'r Pwyllgor hwnnw; maen nhw hefyd yn dangos bod swyddogion

wedi'u galw i ymddangos gerbron y Pwyllgor Archwilio i drafod eu hadroddiadau a'u cynlluniau gweithredu perthnasol, ac i gyflwyno diweddariadau pellach ar gynnydd yng nghyfarfodydd dilynol y Pwyllgor.

Cafodd Adroddiad yr Archwiliad Mewnol Blynyddol am y flwyddyn ariannol 2018/19 sy'n ymgorffori barn y Rheolwr Archwilio, ei gynhyrchu a'i gyflwyno i Bwyllgor Archwilio'r Cyngor ar 24 Mehefin, 2019. Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn, rhoddodd yr Archwiliad Mewnol farn foddhaol ar yr amgylchedd rheoli mewnol, y trefniadau rheoli risg a'r trefniadau llywodraethu ar gyfer 2018/19.

Mae'r Pwyllgorau Craffu wedi archwilio nifer sylweddol o faterion fel rhan o'u rhaglen waith yn 2017/18 ac fe'u dangosir yn eu Hadroddiad Blynyddol a gyflwynwyd i'r Cyngor Llawn ym mis Gorffennaf 2019.

Mae'r wybodaeth sydd i'w hystyried ar gyfer cynhyrchu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn cynnwys: gwybodaeth am reoli perfformiad, gwaith a gwblhawyd gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol, gwaith a gwblhawyd gan yr Archwilydd Allanol ac asiantaethau arolygu allanol eraill, ynghyd â'r gwaith sy'n ymwneud â Chraffu, Rheoli Risg a'r Fframwaith Rheoli Mewnol, gan gynnwys gweithdrefnau, codau ymddygiad a pholisïau a rheolaethau ariannol fel y'u hamlinellir yng nghanllawiau CIPFA/SOLACE.

Dangosir y Materion Llywodraethu Sylweddol ar gyfer 2018/19 yn Adran 5 gan roi ystyriaeth i'r diffiniad a nodwyd yn Atodiad 1.

Mae'r Materion Llywodraethu Sylweddol a nodwyd yn 2017/18 ynghyd â'r sefyllfa gyfredol ddiweddaraf parthed eu statws, wedi'u cynnwys yn Adran 6.

5. MATERION LLYWODRAETHU ARWYDDOCAOL 2018/19

Materion	2018/19 Sefyllfa'r DLIB a'r Camau a Gymerwyd/Gynlluniwyd
<p>Pwysau Ariannol: Mae adnoddau ariannol prin yn erbyn y galw cynyddol am wasanaethau a phrosiectau cyfalaf yn achosi pwysau ar y gyllideb sy'n effeithio ar ddarpariaeth y gwasanaethau cyhoeddus.</p> <p>E.e. llai o gyllid yn dod o Lywodraeth Cymru, diffyg incwm buddsoddi a derbyniadau cyfalaf, pecynnau gofal costus, gostyngiadau i'r cyllid grant.</p>	<p>Cyflwynwyd y Cynllun Ariannol Tymor Canolig 2018/19 i 2021/22 er cymeradwyaeth y Cyngor ar 07 Mawrth, 2018. Ar sail rhagdybiaethau'r Cynllun hwnnw, amcangyfrifwyd diffyg o £13.7 miliwn i'r gyllideb dros y cyfnod dan sylw. Cymeradwyodd y Cyngor y Cynllun Ariannol Tymor Canolig 2019/20 i 2022/23 ar 4 Mawrth, 2019, gan nodi diffyg amcangyfrifedig i'r gyllideb o £15.0 miliwn dros y 4 blynedd. Nodwyd hefyd y byddir yn mynd i'r afael â'r diffyg hwn trwy Raglen Newid Gorfforaethol y Cyngor.</p> <p>Er i'r Cyngor sicrhau bod ei Gynllun Ariannol Tymor Canolig yn gydnaws â'i flaenoriaethau a'i amcanion llesiant, rhaid gwerthfawrogi bod y Cynllun hwn yn rhaglen dreigl sy'n cael ei diweddarau'n barhaus i ddiwallu amgylchiadau, datblygiadau a blaenoriaethau newydd. O ganlyniad, cydnabuwyd bod angen cryn dipyn o waith o hyd i gysoni'r gofynion gwariant yn llawn â'r Amcanion Llesiant Corfforaethol a'r cyllid oedd ar gael. Mae Cynllun Gweithredu Enghreifftiol y Cyngor yn diffinio'r ffordd y mae'r Cyngor yn cyflawni'i fusnes, ac mae'n ategu Strategaeth Gorfforaethol y Cyngor, yr Amcanion Llesiant a "Strategaethau Un Dudalen" y Prif Swyddog. Bydd y Bwrdd Perfformiad yn monitro cyflawniad yn erbyn y mesurau llwyddiant a'r deilliannau dymunol. Ar ben hynny, mae'r Prif Swyddog Cyllid yn monitro cynaliadwyedd a chydnerthedd ariannol y Cyngor.</p> <p>Yn 2018/19, cafwyd gwarged sylweddol o £560,000 (0.5%) ar alldro'r refeniw dros dro i'w ariannu gan gyfraniad pellach oddi wrth y Gyllideb wrth Gefn. Rhagwelir bydd y Cronfeydd wrth Gefn Cyffredinol yn parhau yn £4.7 miliwn (sef 3.9% o'r gyllideb refeniw net), yn unol â Pholisi'r Cyngor ar Gronfeydd y Gorfforaeth. Er bod y Bwrdd Cyllideb a'r Grŵp Llywio Rheoli Newid wedi bod yn allweddol i herio gorwario cyllideb drwy gydol y flwyddyn ariannol, cafodd pwysau ariannol sylweddol eu profi oddi fewn i ofal cymdeithasol ac yn enwedig oddi fewn i'r system Plant sy'n Derbyn Gofal. Mae'r heriau hyn wedi cynyddu a'u hadlewyrchu oddi fewn i'r Gyllideb refeniw a gymeradwyir ar gyfer 2019/20 a'r gwarged cyllideg a ragwelir sef £8.2 miliwn ar gyfer 2020/21. Y mae'n glir fod y Cyngor yn wynebu sefyllfa ariannol heriol dros y cyfnod dan sylw ac ar hyn o bryd mae yn y broses o ddatblygu rhaglen waith i fynd i'r afael â phob gwarged cyllideb a ragwelwyd.</p> <p>Cyflwynwyd Llythyr Archwilio Blynnyddol Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer CBSMT ar gyfer 2017/2018 i'r Cyngor yn Ebrill 2019, ac roedd ei brif gasgliadau fel a ganlyn:</p>

Materion	2018/19 Sefyllfa'r DLIB a'r Camau a Gymerwyd/Gynlluniwyd
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cydymffurfiodd y Cyngor â'i gyfrifoldebau sy'n berthnasol i adrodd yn ôl am arian a defnyddio adnoddau;</i> • <i>Mae angen gwaith pellach i asesu a oes gan y Cyngor drefniadau priodol mewn lle i sicrhau economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddefnyddio ei adnoddau; ac</i> • <i>Mae pob awdurdod lleol yng Nghymru'n wynebu heriau ariannol, fodd bynnag, mae'r her yng Nghyngor Merthyr yn sylweddol o ystyried pwysau ariannau a dibyniaeth ar gronfeydd sy'n lleihau.</i> <p>Y prif neges a amlygwyd o'r Llythyr Blyneddol yw "<i>Mae'r her y mae'r Cyngor yn ei wynebu yn sylweddol.</i>"</p> <p>Gwnaeth llythyr dilynol a dderbyniwyd oddi wrth Swyddfa Archwilio Cymru dyddiedig Mai 2019 hefyd amlygu pryderon dros lywodraethu a threfniadau craffu yn CBSMT gan argymhell fod rhaglen waith i'r dyfodol ar gyfer y Cabinet yn cael ei chyhoeddi. Nododd y llythyr hefyd yr heriau allweddol a wynebwyd gan y Cyngor sef:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Sefyllfa ariannol;</i> • <i>Pwysau ar wasanaethau;</i> • <i>Arweinyddiaeth a chapasiti; a</i> • <i>Llywodraethiant.</i> <p>Yn dilyn llythyr Swyddfa Archwilio Cymru yn mynegu pryderon, mae Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol Llywodraeth Cymru wedi cadarnhau y bydd CBSMT yn derbyn cefnogaeth ffurfiol o dan adran 28 Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009, mae hyn yn cynnwys penodi cynghorwyr allanol i gynorthwyo'r Cyngor i ddynodi'r prif heriau y mae'n eu hwynebu a hefyd y gweithredu gofynnol i lywio'r pecyn cefnogi.</p>

6. MATERION LLYWODRAETHU ARWYDDOCAOL 2017/18 - DIWEDDARIAD

Materion	Y SEFYLLFA SYDD OHONI (2018/19)
<p>Pwysau Ariannol: Mae adnoddau ariannol prin yn erbyn y galw cynyddol am wasanaethau a phrosiectau cyfalaf yn achosi pwysau ar y gyllideb sy'n effeithio ar ddarpariaeth y gwasanaethau cyhoeddus.</p> <p>E.e. llai o gyllid yn dod o Lywodraeth Cymru, diffyg incwm buddsoddi a derbyniadau cyfalaf, pecynnau gofal costus, gostyngiadau i'r cyllid grant.</p>	<p>Mae'r gostyngiad i'r cyllid a ddaw o Lywodraeth Cymru yn parhau, ac o ganlyniad, bydd hyn yn dal i fod yn fater llywodraethu arwyddocaol ar gyfer 2018/19.</p> <p>Gweler Adran 5 – "Materion Llywodraethu Sylweddol 2018/19" am y sefyllfa sydd ohoni a'r camau a gymerwyd/a gynlluniwyd i fynd i'r afael â'r mater.</p>

Cynigiwn ein bod, dros y flwyddyn i ddyfod, yn cymryd camau i fynd i'r afael â'r materion uchod er mwyn gwella ein trefniadau llywodraethu ymhellach. Rydym yn fodlon y bydd y camau hyn yn diwallu'r angen am welliannau a nodwyd yn ein hadolygiad o effeithiolrwydd, a byddwn yn monitro eu gweithrediad fel rhan o'n hadolygiad blynyddol nesaf.

Cynghorydd
Arweinydd y Cyngor

Ellis Cooper
Dirprwy Brif Weithredwr

Atodiad 1

Wrth bennu'r hyn allai fod yn fater llywodraethu arwyddocaol, ystyriwyd y canlynol:

Does dim modd rhoi un diffiniad unigol ar gyfer "mater llywodraethu arwyddocaol". Mae angen i gynghorau farnu a yw mater penodol yn syrthio i'r categori hwn ai peidio, ond gall y ffactorau canlynol fod o gymorth iddynt wrth benderfynu:

- Mae'r mater wedi niweidio neu rwystro un o'r prif amcanion yn ddifrifol.
- Mae'r mater wedi golygu bod angen chwilio am gyllid ychwanegol er mwyn ei ddatrys, neu wedi arwain at ddargyfeirio adnoddau sylweddol o elfen arall y busnes.
- Mae'r mater wedi cael effaith sylweddol ar y cyfrifon.
- Mae'r Pwyllgor Archwilio, neu sefydliad cyfatebol, wedi cynghori y dylid ystyried y mater fel un arwyddocaol i'r diben dan sylw.
- Mae'r Rheolwr Archwilio wedi adrodd ei fod yn arwyddocaol i'r diben dan sylw, yn ei farn flynyddol ar amgylchedd y rheoli mewnol.
- Mae'r mater, neu ei effaith, wedi denu diddordeb sylweddol o ran y cyhoedd neu wedi niweidio enw da'r sefydliad yn ddifrifol.
- Mae'r mater wedi arwain at gamau ffurfiol yn cael eu cymryd gan y Prif Swyddog Cyllid a/neu'r Swyddog Monitro.